

DUNAKESZI HELYTÖRTÉNETI SZEMLE

Dunakeszi - Alag Helyismereti Lapja

SZERKESZTŐSÉG: KÖLCSEY FERENC VÁROSI KÖNYVTÁR
DUNAKESZI, KOSSUTH LAJOS UTCA 6.

FELELŐS SZERKESZTŐ:
LÓRINCZ RÓBERT

MEGJELENIK ÉVENTE HÁROMSZOR
KIADJA A KÖLCSEY FERENC VÁROSI KÖNYVTÁR

Zöld és (Szabadság)ligetes Dunakeszi alsó

Noha mára szinte teljesen kikopott a helyi köznyelvből, városunk déli „sarka”, a vasúti megállója után Dunakeszi alsónak hívott településrész hajdanán a Szabadságliget nevet viselte.

Elhelyezkedéséből adódóan Alsó „kettős életet él”: Dunakeszinek egyrészt periferiája, ugyanakkor Budapest felőli kapuja is. Az 1940-es évek közepéig a Magyar Lovaregylet területe volt. Az itt fekvő ún. Rétipálya – a mai Bojtorján utca és Napraforgó tér környéke – a versenylovak tréningezésének biztosított otthont, az északabbra fekvő mai utcák helyén pedig végeláthatatlan kukorica- és napraforgóábrák terültek el. A terület funkciója az elmúlt hetven, de különösen negyvenöt év alatt gyökeresen megváltozott: a korábbi külterületi gyümölcsösöket előbb hétvégi nyaralók, majd családi házak váltották fel. Az elmúlt időszakban a kezdeti alvóvárosi jelleg is átalakult: manapság már nem csupán a számos kisgyerekes család, hanem az otthonról dolgozó aktív felnőtt lakosság napközbeni jelenléte is intenzív életet kölcsönöz a falusias területnek.

Címlapfotónk 1970 vagy 1971 nyarán készült az alsói főutcának a vasútállomástól induló részén. A Muskátlai utca e szakasza – akárcsak napjainkban – a városrész legforgalmasabb közútjának számított. De míg annak idején főként gyalogosan, kerékpárral, esetenként motorbiciklivel, addig mostanság leginkább autóval járnak a helyiek és az ide látogatók. Persze a gyalogosforgalom is élénk maradt, hiszen a közösségi közlekedés legfőbb eszköze napjainkban is a vasút.

Az itt megörökített útszakasz a kép születése óta eltelt közel öt és fél évtized alatt gyökeresen átalakult. A felvételen szereplő – a néhány perccel korábban Budapestről befutó, majd Vác felé tovább haladó vonattal érkező –, komótosan sétáló, kedélyesen

beszélgető „szabadságligetiek” bizony nagyot néznének, ha egy „ilyen volt, ilyen lett” típusú képösszehasonlítást láthatnának. A hajdani utcakép megváltozásához, a településrész fejlődéséhez az 1973-ban megnyitott Sárköziék Kocsmája, az 1974 végi villanyosítás, a két évvel később elkészült élelmiszerbolt és az ugyanabban az évben a Dunakeszi nagyállomástól a mai Bojtorján utcáig megépített, a telepet Dunakeszivel összekötő forgalmas műút, továbbá a földből 1977-től egyre-másra kinőtt családházak, a hetvenes évek végén a közértig leburkolt úttest, illetve a 2014-ben az utca mindkét oldalán létesített járdák és P+R parkolók egyaránt hozzájárultak. A kép háttérében az alsói vasútállomás akkoriban még álló tetőszerkezete is látható, amelyet a nyolcvanas évek közepén egy vihar „lebontott”, és a MÁV már nem épített vissza.

És bár az útszéli cserjék, bokrok az ingatlanok utcafronti kialakítása miatt szintén eltűnedeztek, az önkormányzat tudatos, főként a felügyelt munkájának, valamint az önkéntes virágosításban élen járó helybelieknek köszönhetően Alsó továbbra is őrzi zöldövezeti jellegét.

Ugyan az egykori külterület, a Dunakeszihez az 1977-es várossá avatás apropóján csatolt Alsó fokozatosan benépesedett és a városiasodással járó fejlesztések révén szinte a felismerhetetlenségig megváltozott, egyvalami azonban itt is örök. Kétoldali járdák ide vagy oda, a fiatalabb generáció tagjai manapság is előszeretettel sétálnak az autótól szélén, sajnos egyre balesetveszélyesebb módon „kifejezve” a génjeikben hordozott szabadságligeti gyökereiket csakúgy, mint az elmúlt közel hatvan esztendőben azt ősünk tették (ahogyan ezt a kép előterében a vonatról leszállva, újpesti otthonából Erzsébet utcai telkére igyekvő nagypapám is tanúsítja).

(Benkő Tamás)

TARTALOM:

Zöld és (Szabadság)ligetes
Dunakeszi alsó..... 1

P. HERMAN Noémi
Volt egyszer egy zsidó közösség
Dunakeszin 2

KEREKES Dóra
Csak a játék öröme és a fair play
számított. A Dunakeszi Magyar-
ság SE és a Corinthian-díj 6

DR. GYOMBOLAINÉ KINDLER
Edit
Mahler-sírbolt a Kegyeleti
temetőben..... 11

A Szent Mihály-templom
bővítése 1936-1937-ben 15

SZÁMUNK SZERZŐI:

BENKŐ Tamás – Dunakeszi alsó
városrész önkormányzati képviselője

DR. GYOMBOLAINÉ KINDLER
Edit – tanár, karnagy

KEREKES Dóra – történész, a Ré-
vész István Helytörténeti Gyűj-
temény vezetője

P. HERMAN Noémi – tanító, a
Bárdos Lajos Általános Iskola
igazgatóhelyettese

DUNAKESZI HELYTÖRTÉNETI
SZEMLE

Dunakeszi-Alag Helyismereti Lapja

Megjelenik évente háromszor,
1000 példányban

Alapító szerkesztők:

Csoma Attila és Lőrincz Róbert

Felelős szerkesztő:

Lőrincz Róbert

Szerkesztő: Kerek Dóra

Kiadja a Kölcsey Ferenc Városi Könyvtár

Dunakeszi, Kossuth Lajos u. 6.

Felelős kiadó: Lőrincz Róbert

Nyomda:

Printingo nyomda, Dunakeszi

ISSN 1789-9230

E-mail: lorincz@mail.dkvh.hu

A lap megjelenését támogatja

Dunakeszi Város Önkormányzata

P. HERMAN NOÉMI

Volt egyszer egy zsidó közösség Dunakeszin

Egyszer volt, hol nem volt... így kezdődnek a mesék, de írásunk nem mese, hanem igaz történet. Dunakeszihez kötődik, de lehetne a helyszín egy másik település is, akár egy másik országban. Mert ilyen történeteket akkoriban – az 1930-as, 40-es években – az öreg Európa sokat látott. A II. világháború után rengeteg település igaz múltja a feledés homályába veszett volna, ha nem lennének, akik újra és újra elmondják. Mert, ahogy a tórai parancs is szól: „Meséld el fiadnak!”.

Az 1930-as években Dunakeszin, a nyolcezer lelket számláló faluban a keresztény és az izraelita vallású polgárok egymást tisztelve, harmóniában éltek. A település zsidósága a neológ irányzatot, a zsidó vallás megújult formáját követte. A neológia újtársai alapvetően az emancipáció és asszimiláció folyamataihoz kötődtek. A zsidó családok zöme az „öreg” faluban lakott. Többségük kereskedő (hentes, szatócs, rőfös, pék) volt, akik saját üzlettel rendelkeztek. Boltjaik jól megfértek a keresztény kereskedők mellett. Voltak, akik szolgáltatásból (fodrász, szobafestő) tartották fent magukat. Persze volt közöttük ügyvéd, orvos, tisztviselő, postafőtanácsos és sportoló is. Az 1941-es népszámlálás adatai szerint Dunakeszin 147, a szomszédos Alagon 35 izraelita vallású lakos élt.¹

A zsidó kereskedők szombat (sábátkor) nem, de vasárnap nyitva tartották üzleteiket, ezért szívesen vásároltak náluk a helyiek. Ha valaki pénzsűkében volt, hitelt kapott, amelyet a boltos egy füzetben vezetett. Amikor a számlát kiegyenlítették, mindkét fél elégedett volt. Az üzletek a társadalmi élet színterei is voltak, akadtak, akik vásárlás nélkül is szívesen betértek beszélgetni. A vállalkozásokban szinte az egész család részt vett, főleg a lánygyerekek, mert a fiúkat igyekeztek taníttatni.

A dunakeszi boltosok között Vámos bácsi neve fogalommal vált. A vegyeskereskedő szatócsüzletében szinte minden megtalálható volt, nem létezett olyan árucikk, amelyet ne tudott volna beszerezni megfizethető áron. Vámos Gábor Mogyoródon született 1867-ben, még Weisz néven. Szakmáját édesapjától tanulta, első önálló üzletét Fóton nyitotta meg 1893-ban. Dunakeszin 1904-ben, az akkori Templom (ma Szt. István) és Vasút (ma Bajcsy-Zsilinszky) utcák sarkán, a Községház (ma IV. Béla király) tér szomszédságában alapította kereskedését. Felesége, Gráf Margit² sokat segített a vállalkozásban, mindenben támogatta férjét, így Vámos bácsi az 1928-ban alakult, az

A hajdani Vámos-bolt és a tulajdonos, Vámos Gábor fiatalkori portréja

újpesti neológ izraelita hitközség alá tartozó Dunakeszi-Alagi Izraelita Imaegyesület elnökeként és Dunakeszi község képviselőtestületének tagjaként is fontos szerepet tudott betölteni. Fia, Gyula saját tulajdonú gyógyszerészüzlettel rendelkezett Pesterzsébeten.³ A zsidóellenes intézkedések Dunakeszit sem kímélték, így 1939. szeptember 14-én Vámos Gábor tagságát a település képviselő-testülete törölte.⁴ Feleségével 1944 nyarán veszítették életüket Auschwitzban.

A Vámos házaspár

Vámos bácsi egykori üzletét a helyiek még az 1990-es években is „Miklós boltként” emlegették. Ennek az volt az oka, hogy Vámos egykori segédje, Hirsch Miklós – aki később nevét Hajdúra magyarosította – az idősödő házaspár visszavonulása után tovább vitte a kereskedést. 1985-ben a Szabad Földnek adott interjújában így emlékezett vissza: „Vas megyei kisközségben születtem. Szüleimet korán elvesztettem. Pestre jöttem és elvégeztem a négy polgárit. 1925-ben kerültem Dunakeszire, Vámos Gábor vegyeskereskedőhöz. Három évig inaskodtam nála. Közben igyekeztem minden jót eltanulni a főnökömtől. Ma már elmondhatom: jó példaképet választottam. [...] 1935-ben vegyeskereskedést nyitottam. Két év múlva megnősültem, született egy kislányunk. Majd jött a háború. Családomat elhurcolták, üzletünket, lakásunkat kifosztották...”⁵ Hirsch Miklós felesége és nyolcéves kislánya, Juli a váci gettóból Auschwitzba került, ott lelték halálukat.⁶ Miklóst a halálba indított munkaszolgálatos menetből egyik ismerőse, Pleva bácsi mentette ki szénásszekerén. Így élte túl a holokaustot. A háború után is kereskedőként dolgozott egészen 1972-ig, igaz, akkor már nem tulajdonosként, hanem boltvezetőként, miután az államosítás során az üzletét „felajánlotta” a magyar államnak.

Fürst Lajos 1870 körül kerülhetett Dunakeszire. 1871-ben vegyeskereskedést vezetett, amiről egy cégbejegyzés tanúskodik a magyar jogászgyűlés közlönyében.⁷ Fia neve az 1877-es iskolai anyakönyvek között szerepelt.⁸ 1893-ban már a Fő út melletti Beszállót, Grassalkovich Antal egykori uradalmi kocsmáját bérelte. Képviselőként is

tevékenykedett, így 1897-ben képviselőtársaival megszavazta egy új községháza (a mai városháza) felépítését, amivel szemben később egy szatócsüzetletet nyitott.⁹ Fia, dr. Fürst Fülöp ügyvéd virilis képviselő volt a Dunakeszi községházán, továbbá pénztárosa a Dunakeszi-Alagi Izraelita Imaegyesületnek. Nevüket ma a városháza előterében márványtábla őrzi, amin az 1900. évi képviselő-testület névsora olvasható.¹⁰ Fürst Fülöp fia, Lajos 1907-ben született és apja után szintén a jogi pályát választotta. A II. világháború idején munkaszolgálatra hurcolták az ausztriai Siegendorfba, ahol 1945. május 23-án szabadult fel.¹¹

Nagyanyáink sokszor mondták, ugorj le a „sarki fűszereshez”. De honnan is ered ez a kifejezés? Régen a legtöbb fűszer- és csemegebolt sarokra épült, hogy az utcák találkozásánál a vásárlók jobban megközelíthessék az üzletet. Nem tudom, hogy a Losch család szatócsboltja és fűszerkereskedése sarkon volt vagy sem, de azt igen, hogy a Templom (ma Szt. István) utca 10. szám alatt laktak. Legtöbb esetben a boltok a lakóház utcafront felőli részét képezték. A fűszerüzletben – amelyet Losch Lipót és édesanyja, özvegy Loschné Marton Johanna vezetett – minden kapható volt, amire egy háziasszonynak szüksége lehetett a konyhában.

Lipót jegyzője volt az 1928-ban alakult Dunakeszi-Alagi Izraelita Imaegyesületnek. Feleségével, Drexler Veronikával és két gyermekével, a kilenc éves Judittal és a 13 éves Róberttel,¹² valamint édesanyjával¹³ együtt a holokaust áldozatai lettek. A bergen-belseni és az auschwitzi haláltáborokban hunytak el.

Loschné Marton Johanna

3 Rexa Dezső: *Dunamenti nyaralóhelyek. (Magyar városok monográfiája 15.)* Budapest, 1934. 277.

4 MNL PML V.1031. C a 7. köt. AKT JKv. 1939. szeptember 14.

5 Solymosi László: *Hatoan év a pult mögött. Szabad Föld*, 1985. július 13. 11.

6 <https://collections.yadvashem.org/en/names/13459739>

7 *Themis*, 1871. június 27. 304.

8 <http://dkvk.hu/adatbazisok/hfa/furst-lajos-szatocsuzlete>

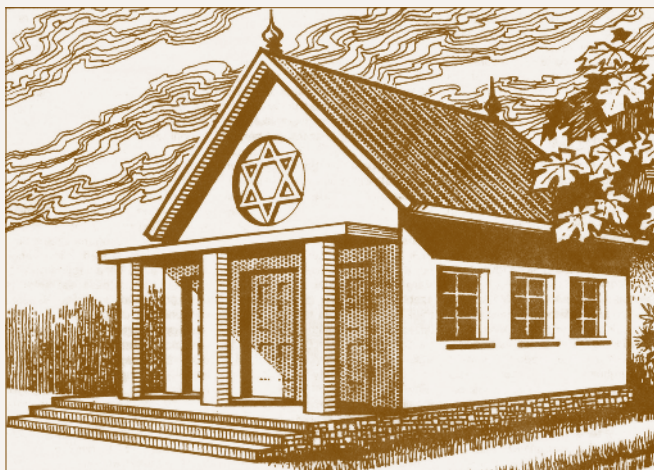
9 *Dunakeszi képviselő-testületi ülésének jegyzőkönyvi kivonata az új községháza építéséről (1897). Dunakeszi Helytörténeti Szemle*, 2009. szeptember, 8.

10 <http://dkvk.hu/adatbazisok/hfa/marvanytabla-a-kozseghazan>

11 M.61.MZsML - Magyar Zsidó Levéltár

12 www.familysearch.org. Halotti anyakönyvi bejegyzések.

13 <https://collections.yadvashem.org/en/names/13999939>

A dunakeszi izraelita imaház rekonstruált rajza

Paszternák Dezső 1900. május 21-én született Dunakeszin. Alig töltötte be a tizenhetedik életévét, amikor 1917. szeptember 6-án be kellett vonulnia katonának, hogy az I. világháborúban harcoljon a hazájáért. Géppuskás és árkász kiképzésben részesült, majd az olasz frontra került. Részt vett a piavei harcokban, ahol gránátnyomástól megsebesült. Károly-csapatkereszttel tüntették ki. Az eredetileg műszerésmester Paszternák – visszaemlékezések szerint – szobafestőként dolgozott a településen. Felesége, Kepets Frida 1897. június 25-én született Fehérgyarmaton. Dunakeszi és Fehérgyarmat több, mint 300 km távolságra fekszenek egymástól, ezért feltételezhető, hogy a pár házasságközvetítő (sádcján) segítségével ismerte meg egymást, amit akkoriban a szülők intéztek. Két gyermekük született, György 1930. szeptember 8-án, Hedvig 1936. május 15-én. 1944-ben a tizennégy éves Gyurit és nyolcéves húgát anyjukkal együtt a váci gettóba, majd bevagonírozás után haláltáborba hurcolták.¹⁴ Dezső szintén az áldozatok listáján szerepel.¹⁵

A Glausius családról nagyon kevés dokumentálható ismeretünk van. Tudjuk, hogy Glausius István hentes volt, valamint, hogy a holokausztot túlélő négy dunakeszi lakos között volt Glausius Margit, akiről viszont nem tudjuk, hogy milyen rokoni kapcsolatban állt a hentesessel. A kutatás során kiderült, hogy Glausius úr előszeretettel adott fel apróhirdetéseket. Nézzünk ezek közül néhányat: 1909 májusában a Budapesti Hírlapban ezt olvashatták a nyaralni vágyók: „Budapesttől vonaton 20 percnyi távolságra, Duna mentén, egy uri-nyaraló, nyári idényre butorozva, kiadó. 2 szoba, fürdőszoba, előszoba, veranda, konyha, cselédszoba, istálló, kertben filagória, jó levegő, szép nagy kert. Fölvilágosítást ad Glausius, községházán.”¹⁶ 1940 márciusában a Friss Ujságban a betöltendő férfiállások között találtam egyet, amely így hangzik: „Mészáros-hentes tanuló felveszek. 1000-es Herley oldal-kocsis motorkerékpárom – minden elfogadható árért eladom. Glausius, Dunakeszi.”¹⁷ Majd 1940 júliusában egy újabb apróhirdetést tett közzé, miszerint: „Mészáros-hentesüzlet Pest-környékén, Dunakeszin szép helyen, legjobb forgalmu, lakással, teljesen felszerelve, iparelvonás miatt azonnal átadó.

Glausius, Dunakeszi.”¹⁸ Az iparelvonás minden bizonnyal az 1939-es, ún. második zsidótörvény miatt történt. Mi lett a hentesüzlet és a család sorsa? Sajnos a kérdésekre nem mindig találunk választ, amikor a múltat kutatjuk.

A bőven adakozó kereskedői réteghez tartozott Braun Ármín (Jászfákóhalma, 1879. május 18.), aki szakaszvezetőként harcolt az I. világháborúban. Feleségével, Östreicher Olgával (1888. május 28.) öt gyereket nevelt fel: Klárát, Szerénát, Lajost, Adélt és Gyulát. Az első világháború után fakeskedése volt a Fő úton, ahol a két nagyobbik lánya is dolgozott.

Braun Ármín és felesége

1930-ban Braun Zoltán építésianyag-kereskedő (feltehetően rokon) vette át a fatelepet.¹⁹ Az idősödő Braun Ármín az 1940-es években a Liget utcában lakott, ahol gyakran összegyűlt a család. Gyula fia – aki még házassága előtt Bársonyra magyarosította a nevét – még 1936-ban átvette a Fő úti fatelep vezetését.²⁰ 1937-ben vette feleségül a református Iratosi Borbálát (1909–1977).²¹ Gyulát 1942-ben munkaszolgálatra vitték, Szentendréről hurcolták a Don-kanyarba. Soha többé nem jött haza. Gyermekait, Zoltánt (1938) és Évát (1939) a szomszéd asztalos bújtatta a pincéjében a vézskorszak alatt. Gyula fivére, Lajos még a háború előtt Palesztinába ment. Lánytestvérei közül Klára és Szeréna a pesti gettóban bujkált, Adélt férjével, Fehér (Weiss) Ferencsel együtt Auschwitzba hurcolták. Ők ugyan túléltek a vézskorszakot, de Adél mindkét kislány oda-veszett, az első házasságából Palika (Molnár), a másodikból pedig Lalika (Fehér). A nagyszülők, Braun Ármín és felesége, Östreicher Olga szintén Auschwitzban végeztek.

Bársony Éva (Gyula lánya) túlélő mesélte el nagynénje, Adél, és nagyszülei történetét. „Amikor Dunakesziről nagy-

14 Bartha Lajos – Dereánó Ödön: Az 1. honvéd gyalogezred története és háborús emlékalbuma. Budapest, 1939. 422.; Magyar Közlöny, 1948. november 6., 4.; <https://collections.yadvashem.org/en/names/13521160>

15 <https://collections.yadvashem.org/en/names/15291882>

16 Budapesti Hírlap, 1909. május 4.

17 Friss Ujság, 1940. március 24. 10.

18 Friss Ujság, 1940. július 23. 8.

19 Pest-Pilis-Solt-Kiskun Vármegye általános ismertetője és címtára. Budapest, 1931. 183.

20 Központi Értesítő, 1937. július 22.

21 Iratosi Borbála sírja a Fő út melletti Kegyeleti temetőben található.

Bársony Gyula és felesége, Iratosi Borbála

mamát, nagypapát, Adél nénit, két fiút és akkori férjét elhurcolták Auschwitzba, Adél szemtől-szembe került doktor Mengelével. Megfigyelte a válogatást, s látta, hogy őt is a halálba menendők sorába intette volna Mengele, mint a többi gyerekes anyát, akiket nem akartak elszakítani egymástól, hogy ne legyen túl nagy ribillió. Adél mellett ott volt a két idős szülő, és ott volt mellette Palika és ott volt a karjában Lalika. Amikor Mengele a férjét a dolgozók csoportjába intette, Adél néni az utolsó pillanatban a nagymama karjába tette Lalikát és oda tolta mellé Palikát, és ő is úgy lépett Mengele elé, mint aki kész és alkalmas a munkára. És lőn. A nagymamák a két unokájukkal pedig besétáltak a gázba.”²² Mindenki döntse el maga, hogy édesanyaként ez a tett hogyan értékelhető. A háború után Adélnek és Ferencnek született egy Péter nevű fia, 1957-ben mindhárman kitelepültek Izraelbe.

Éltek a mi városunkban még sokan mások is. Gottlieb László, a rőfös,²³ Fleischer, a sakter, Erlich Géza, az orvos, Mahler Sándor, az OTI igazgatója,²⁴ Király Dávid, a tisztviselő, Klein, a fodrász, Blau Albert,²⁵ az alagi mozi és a Kardos pékség tervezője, Armuth Mór postafőtanácsos, Rosenthal labdarúgó és még nagyon sokan. Dunakeszről pár család (Bálint-Deutsch, Blau, Fenákel) beköltözött a rokonaihoz Budapestre, így néhányan túléltek a vészidőszakot.

A Deutsch családban négy gyermek született, három lány és egy fiú. Akkor még Sopronlővéren laktak. Dunakeszire az 1930-as években költöztek. A családfő korai halála miatt a gyerekeket az anya egyedül nevelte. Termény-kiskereskedésük volt Dunakeszin. Felnőttként Dunakeszin csak Deutsch Emil (1895) nyomdász, aki a háborúban nyomtalanul eltűnt és Deutsch Margit maradtak. Margitot – az üzleti képesítéssel rendelkező drogeristát – egy házasságközvetítő segítségével adták férjhez Bálint Andorhoz, aki egy nagypolgári családból származott. Így lett az ügyvéd és orvos felmenőkkel rendelkező, Berlinben is tanult Andorból terménykereskedő. Házasságukból egy gyermek született, Sándor (1937). Deutsch nagymama tartotta a zsidó ünnepeket, pénteken gyertyát gyújtott, barheszt (kalács) szentelt, de ezt

A Deutsch család

leszámítva a Fő úton lakó család nem volt vallásos. Margit a holokausztot édesanyjával és fiával Budapesten, a gettóban vészelte át. Férjét, Andort elvitték, sose látták viszont.²⁶

Fenákel György, aki 1940-ben született Budapesten, így emlékszik vissza gyerekkorára: „Dunakeszre az édesanyám szülei jöttek lakni az 1800-as évek végén. Anyai nagypapáméknak volt Dunakeszin fakereskedésük és szatócs üzletük. Anyámék nyolcan voltak testvérek. Nem voltak gazdagok, szolidan éltek, de a fiúkat taníttatták, a lányoknak munkát adtak. A nagyszülők tartották az ünnepeket, kóserek voltak. Ezért húst csak Fleischernél, a sakternél vásároltak. Anyámék is tartották az ünnepeket, de a háború után már nem voltak vallásosak. 1944-ben, mikor el kellett költöznünk innen, szerencsére édesanyámék nem Vácra mentek, hanem Budapestre, így mi a pesti gettóban vésztük át a háborút. A család férfi tagjai nem jöttek vissza.”²⁷

A fenti képen látható sárga csillag az 1944-ben hét éves Bálint Sándoré volt. Megkülönböztető jelzésként kellett viselnie a ruhájára tűzve a szíve felett. Megőrizte. Szeretjük, ha a meséknek szép vége van, ahol a jó elnyeri jutalmát, a rossz méltó büntetését, ahol a szereplők boldogan éltek, míg meg nem haltak. De, mint már a legelején írtam, ez nem mese, hanem igaz történet. Az igaz történetek igazsága pedig fontos az utókor számára, mert: „Akié a múlt, azé a jövő.”

22 Bársony Éva visszaemlékezése.

23 A holokauszt áldozata. <https://collections.yadvashem.org/en/names/5841939>

24 Erről ld. ezen számunkban Gyombolainé Kindler Edit cikkét.

25 A holokauszt áldozata. <https://collections.yadvashem.org/en/names/5807018>

26 Az Emlékmentés Munkacsoport interjúja Bálint Sándorral, 2005.

27 Az Emlékmentés Munkacsoport interjúja Fenákel Györggyel, 2005.

KEREKES DÓRA

Csak a játék öröme és a fair play számított

A Dunakeszi Magyarország SE és a Corinthian-díj

1928 decemberében, a másfél éve alapított Dunakeszi Magyarország SE futballcsapata az Üllői úti stadionban, 2000 néző – közöttük a dunakeszi műhelytelepi szurkolótábor – előtt legyőzte a Rákosligeti Atlétikai Club (RAC) csapatát, ezzel egy évre elnyerte a Corinthian-díjat.

A díj alapítója: a Corinthian Football Club

A Corinthian-díj az angol Corinthian Football Club-ról kapta a nevét, amelyet 1882. szeptember 28-án alapított Nicholas Lane Jackson (1849–1937), az Angol Labdarúgó Szövetség helyettes titkára.¹ Anglia legjobb játékosait kérte fel, hogy – megtartva klubbeli helyeiket – a bajnokságban szerdai szünnapon csak a játék kedvéért lépjenek pályára. Eredetileg a klub neve is „Szerdai Klub” (*Wednesday Club*) lett volna, de a későbbi kapus, Harry Albemarle Swepstone (1859–1907) a *Corinthian* (korinthuszi) nevet javasolta és végül ez is maradt.²

A klub – az alapítói szándéknak megfelelően – legfontosabb feladatának azt tekintette, hogy a futballt a világon mindenütt népszerűsítse.³ Nagy hangsúlyt helyeztek a sportember fogalom maradéktalan megvalósítására, a fair play eszmény terjesztésére, amatőr bajnokságok rendezésének elősegítésére.⁴ A sporttörténelemben korinthuszi léleként (*Corinthian Spirit*) aposztrofált magatartásforma ezeket az értékeket foglalja magába, külön hangsúlyozva, hogy az így játszó kizárólag a játék szeretete kedvéért lépnek a zöld gyepre.⁵ A Corinthian FC játékkonceptiójáról korabeli források megállapították, hogy „Ami őket illeti, egy úriember soha nem követne el szándékosan szabálytalanságot az ellenféllel szemben. Tehát, ha büntetést ítélték a Corinthians ellen, a kapusuk félreállt, finoman a kapufának támaszkodott, és nézte, ahogy a labdát a saját kapujába rúgják. Ha maga a Corinthians kapott egy büntetőrúgást, a kapitányuk röviden felfutott, vidáman megütötte a labdát és a léccel pattintotta.”⁶

A Corinthian Magyarországon

1897-ben és 1903-ban Dél-Afrikában mutatták be játéktudásukat, majd 1904-ben Budapesten, Bécsben, Prágában és Franciaországban jártak. Hazánkba a Magyar Athletikai Club (MAC) meghívására érkeztek. Hajóval indultak út-

nak Angliából 1904. március 30-án, hogy kétórányi viharos, kellemetlen időben megtett mérföldek után a hollandiai Vlissingenben kössenek ki. Innen Hannoveren és Drezdán keresztül másnap érkeztek meg Bécsbe.⁷ A Monarchia fővárosában számos magyar várta a meglepett angol csapatot, hogy Budapestre kísérik őket. „Ez csak az első volt azon kedvességek sorában, amelyeket a magyarok révén megtapasztaltunk” – jegyezte meg a Corinthian FC Magyarországot is érintő európai útjukról feljegyzéseket író B. O. Corbett klubtitkár. Budapesten, az előzetes terveknek megfelelően, az április 1-jén 13.50-kor a Nyugati pályaudvarra érkezőket „A pályaudvar perronján és künn száz meg száz ember, érdeklődő, sportbarát lelkes hip-hip-huráh-val fogadta”⁸ A vendégek „a Brüll Alfréd által felajánlott hat automobilon robogtak a Hungáriába”,⁹ ahonnan nagyon tetszett nekik a kilátás, különösen az éjszakai panoráma fogta meg őket, amikor a hegyoldalban táncoló fények visszatükröződtek a Duna vizében.¹⁰ A következő nap délelőttjén megtekintették a magyar fővárost, jártak a Szent István-bazilikában, a Parlamentben,¹¹ és mindkettőről nagy lelkesedéssel áradoztak. Délután a Magyar Testgyakorlók Köre (MTK) ellen játszottak, hatalmas közönség előtt a Margit-szigeten, és 6:0-ra nyertek.¹² Este a vesztes MTK vendégelte meg az angolokat a Lipótvárosi Kaszinóban. Brüll Alfréd, az MTK elnökének „gavalléros vendégszeretete valósággal elkápráztatta a vendégeket, a kik legnagyobb gourmanderiával fogyasztva el a konyhaművészet remekeit, a késő éjszakai órákig a legjobb hangulatban maradtak együtt”.¹³

A Corinthian FC címere

A Corinthian FC Magyarországra érkező csapata

7 Itt történt egy kisebb incidens, mivel az osztrák vámhivatalnokok az egyik játékost, H. Vickerst le akarták tartóztatni, tekintettel arra, hogy bőröndjében a Monarchiában tiltottként nyilvántartott dohányárut találtak. El is vitték morcosan az angol futballistát, de a vonat indulása előtt nem sokkal mosolygó arccal és jónéhány „tiltott dohányáruval” a kezükben visszakísérték őt klubtársaihoz. Corbett, 1906. 87–88.

8 Az 1871-ben épült Hungária Nagyszálló a Duna-parton, a mai Erzsébet híd és Lánchíd között állt. A Corinthiának Budapesten. In: *Sport-Világ*, 1904. április 10. 130.

9 Uo.

10 Corbett, 1906. 89.

11 A Corinthiának Budapesten. i.m.

12 Uo.

13 Uo.

1 Corbett, B. O. [ed.]: *Annals of the Corinthian Football Club*. London, 1906. 3.

2 Uo. 4–5.

3 Cavallini, Rob: *Play up Corinth: A History of the Corinthian Football Club*. Tempus, 2007. 7.

4 Taylor, D. J.: *On the Corinthian Spirit*. Yellow Jersey Press, 2006. 50.

5 Minto, Peter: *The Flying Sportman: A Biography of FNS Creek*. Memoirs Publishing, 2013. 41.

6 Lacey, Josh: *God is Brazilian. Charles Miller: The Man Who Brought Football to Brazil*. Tempus Publishing, 2005. 71.

A másnapi ebédet a Margit-szigeten költötték el, a MAC vendégeiként,¹⁴ majd április 4-én a budai várat, a Mátyás-templomot és a Halászbástyát látogatták meg a Corinthian tagjai.¹⁵ Délután a Budapesti Torna Club (BTC) ellen léptek pályára, a meccs 9:0-s eredménnyel zárult – a Corinthian javára. Április 5-én a MAC együttesével játszottak a Margit-szigeten, és 12:0-ra nyertek. „Három meccsen 27-0-ra nyertünk, a hatalmas különbség ellenére azonban, az ellenfeleink egyetlen meccsen sem adták fel erőfeszítéseiket, keményen küzdöttek a kezdettől a végéig. Ez, úgy gondolom, nagyon szép jövőt vetít a magyarországi játék elé.” – állapították meg a vendégek.¹⁶ A Corinthian FC tagjai április 6-án tovább utaztak Bécsbe.

A magyarországi Corinthian-díj alapítása

Corbett és a csapat fentebbi értékelése a magyar századelős futballról arra sarkallta az angolokat, hogy 1905-ben díjat alapítsanak magyarországi utazásuk emlékére. „Az angol nemzet e válogatott ifjai az egész kontinensen végigélvezett ünnepeztetések után visszatérve hazájukba nem feledkeztek meg rólunk, magyarokról: sőt már vonzalmuk és nagyrabecsülésük jeléül oly kitüntetést szántak nekünk, aminővel a világ egy nemzete sem dicsekedhetik. A Corinthian FC. legutóbb tartott gyűlésén ugyanis elhatározta, hogy a Budapesten töltött napok emlékére a magyar amatőr football-csapatok részére egy jótékony célú serleget ír ki örökös vándordíjjal s e mérkőzések rendezését a MAC-ra bízta.”¹⁷ Erről a Corinthian FC titkára, B. O. Corbett tájékoztatta levélben Friedrich Nándort, a Magyar Labdarúgók Szövetségének (MLSz) alelnökét. Az angolok kikötései voltak, hogy a serlegért csak amatőr csapatok szállhatnak ringbe, valamint az, hogy a mérkőzések tiszta jövedelmét jótékony célra kell fordítani.¹⁸

Az örökös jótékonyági serleg – amelyet a győztes egy évig tarthatott magánál – ezüstből készült, súlya 3160 gramm volt, felirata pedig a következő: „Challenge Cup for Hungarian Amateur Teams, presented by the Corinthian Football Club, London, 1905.” (Vándorkupa a magyar amatőr csapatok számára. Adományozta a londoni Corinthian Futball Klub, London, 1905)¹⁹

A kedvezményezett MAC azonban még 1905-ben átadta a serleget és a díjmérkőzések megrendezésének jogát is az MLSz-nek, amiről az angol felet is tájékoztatták. A Corinthian új titkára, V. O. Timmis levelében „örömeiket fejezte ki, hogy a serlegük az egyetemes magyar sport legfőbb fórumának intézése alá került”.²⁰ (Az MLSz és a MAC között vitára került sor a díj átadás-átvétele kapcsán, amelyet azonban megnyugtatóan rendezni tudtak a felek.)²¹

A serleg és a rajta szereplő felirat

A magyarországi Corinthian-díj története 1906-tól az első világháború végéig

Az első felhívást a klubok számára 1906. szeptember végén küldte szét az MLSz, amelyből kiderült, hogy minden klub csak egy csapatot indíthat, a mérkőzéseket pedig minden év szeptember 1. és december 31. között fogják lejátszani.²² Ebben az esztendőben nem került sor Corinthian-mérkőzésekre, azokat 1907 tavaszára halasztották, de ott is kétséges volt, hogy a klubok – egyébként is zsúfolt – meccsnaptáraikba be tudják-e illeszteni a találkozókat.²³ 1906 év végére kidolgozták a vándordíj elnyerésének szabályait, de a meccsek megrendezését – a korábbi tavaszi időpont helyett – a következő év őszére halasztották.²⁴ A csapatok június 15-ig nevezhettek, amit 1907-ben 11 klub tett meg.²⁵ A sorsolásra július 1-jén, az Edison kávéház különmérmében került sor.²⁶ 1907. szeptember 8-án pedig meg is kezdődtek a mérkőzések, de az előre tervezett december végi időpontig a sok halasztás és lemondás miatt nem si-

14 Corbett, 1906. 91–92.

15 A Corinthianok Budapesten. i.m.

16 Corbett, 1906. 93.

17 „Corinthian Vándordíj”. A Corinthianok magyar football-vándordíjat tűznek ki. In: Nemzeti Sport, 1905. február 19. 3–4.

18 Uo. 4.

19 Magyar Football Évkönyv az 1910/11. évre. Szerk. Ifj. Földessy János. Bp., 1910. 87. (A Nemzeti Sport Könyvtára, 3.)

20 A Corinthian serleg. In: Nemzeti Sport, 1906. január 7. 14.

21 Ld. A Corinthian serleg ügye. In: Nemzeti Sport, 1906. január 21. 10, valamint Közgyűlés előtt. In: Pesti Napló, 1906. február 14. 15., A M. L. Sz. közgyűlése. In: Herkules, 1906. február 28. 27.

22 A Carinthian [!] vándordíj. In: Herkules, 1906. szeptember 30. 108.

23 A Magyar Labdarúgók Szövetségének új díjai. In: Herkules, 1906. december 30. 156.

24 Moór Jenő: Labdarúgó sportunk 1906-ban. In: Nemzeti Sport, 1907. január 6. 8.

25 Football. A hétről. In: Nemzeti Sport, 1907. június 30. 11.

26 Hivatalos rész. Magyar Labdarúgók Szövetsége. In: Nemzeti Sport, 1907. június 30. 14.

került minden meccset lejátszani, így azok az 1908. tavaszi idényben is folytatódtak. A döntőre június 13-án került sor, a Margit-szigeten. A Ferencvárosi Torna Club (FTC) és a másodosztályú bajnokságban 2. helyen végzett Nemzeti Sport-Club (NSC) mérkőzött meg egymással. Az FTC 5:0 arányú győzelemmel nyerte el a vándordíj történetében első alkalommal a serleget.²⁷

A díj ekkoriban nem volt népszerű a csapatok körében, a meccseket rendszerint elhalasztották vagy le sem játszották. A nézők is igen kis létszámban jelentek meg a jótékonysági eseményeken. Mivel rengeteg problémát jelentett a mérkőzések állandó halasztása, Löwenberger Gyula, az MTK választmányi tagja már 1913 júniusában indítványozta a Magyar Labdarúgók Szövetségénél, hogy a Corinthian-díjért az I. osztályú egyesületek első számú csapata ne indulhasson. Ez – az előterjesztő véleménye szerint – a mérkőzéstorlódásból adódó halasztásokat is megszüntethetné, illetve a magyarországi futball célirányos fejlesztésére is alkalmat adhatna.²⁸ Ekkor azonban az MLSz még nem változtatott a kiírási feltételeken.

A Corinthian-díjat az első világháborút megelőző esztendőkből az FTC öt alkalommal (1907/08, 1908/09, 1909/10, 1910/11, 1912/13), a Budapesti Torna Club (BTC) egyszer (1911/12) nyerte el.²⁹ 1914 júliusában még megtartották a díj mérkőzéseinek sorsolását, a meccsekre azonban a kitörő első világháború miatt már nem kerülhetett sor.

A serleg sorsa a két világháború között

1919-ben megkezdődtek az előkészületek a díj újbóli kiírására,³⁰ de jó egy év múlva még mindig csak sürgetik a Magyar Kupa és a Corinthian-díj újbóli megrendezését a szakemberek.³¹ A serleget eredendően a Corinthian FC-től megkapó MAC választmánya 1921. február 24-ei ülésén úgy határozott, hogy – mivel az MLSz nem mutat hajlandóságot arra, hogy a díjat kiírja – visszaköveteli a korábban átadott kupát, és maga hirdeti meg a versenyt.³² Malaky Mihály, az MLSz alelnöke (1919–1923) úgy reagált erre, hogy a díjat haladéktalanul ki kell írni, az eddigi feltételek mellett.³³ Erre végül 1922 januárjában került sor, és az MLSz a megrendezés jogát átengedte a MAC-nak. A címvédő FTC-n kívül indult még a MAC, a Budapesti Egyetemi Atlétikai Club (BEAC), az URAK (Újpest-Rákospalotai Atlétikai Klub), a BTC, a Budapesti Rákosponti Sport Club (BRSC), valamint a Tatabányai SC csapata.³⁴ A döntőt az FTC és a BEAC játszotta, eredménye az előbbi javára 3:1 lett. Ezzel az FTC hatodik alkalommal is elnyerte a vándordíjat.³⁵

Ettől kezdve ismét éves rendszerességgel tervezték a díj megrendezését. Az 1922/23-as idény során a döntőt

a Vas- és Fémmunkások csapata (Vasas) és a Terézvárosi Torna Club játszotta az Üllői úti pályán, 1923. május 27-én, amelyet – 2:1-es gólaránnyal – a Vasas nyert meg.³⁶ Egy évvel később a Vasas – a BEAC-cal szemben, 3:1 végeredményű mérkőzést játszva – megvédte díjelsőségét.³⁷ 1925-ben – első ízben – két vidéki csapat, a Debreceni Vasutas Sport Club (DVSC) és a Szegedi Atlétikai Klub (SZAK) mérkőzött meg egymással a vándordíjért Debrecenben, ahol a hazai csapat 2:0 arányú vereséget szenvedett a szegediek-től.³⁸ 1926-ban csak november végén írta ki a szövetség a vándordíj mérkőzéseit, így ebben az esztendőben maradt a serleg a SZAK-nál. Ennek hátterében az (is) állhatott, hogy ekkor jött létre a Professzionális Labdarúgó Szövetség, ami alapvetően megváltoztatta a magyarországi futball minőségét, palettáját, működését. Összesen 24 egyesület (mintegy 600 játékosal) alakult profi csapattá, amelyeket két kategóriába soroltak. Az első osztályba 10, a másodosztályba 14 csapat került.³⁹ Mivel a Corinthian vándordíjért – az alapítók szándéka szerint – csak amatőr csapatok szállhattak ringbe, új szereplők jelentek meg a díjmérkőzések során. Az új rendszerben, 1927. augusztus 28-án a MAC és a Dorogi Sport Club játszotta a döntőt a Margit-szigeten, amelyen 3:1-es gólaránnyal a MAC diadalmaskodott.⁴⁰

A Dunakeszi Magyarság SE beszáll a küzdelembe

Bár az egyesület hivatalosan csak 1927 januárjában jött létre, a Dunakeszi Magyarság SE labdarúgó csapata 1926 őszén megkezdte működését Horváth Gyula (a Törekvés SE korábbi játékosának, egyben a magyar válogatott tagjának) vezetésével. A mai Fő út 145. sz. alatt, a Magyar Királyi Államvasutak által sport célokra ingyen átengedett területen létesített labdarúgópályájuk akkoriban az ország legnagyobb méretű pályái közé tartozott a maga 120 x 69 m-es területével.⁴¹ A Dunakeszire érkezők közül sokan korábban már máshol is futballoztak, így hamar magas színvonalon játszó csapat állt össze. Indulásuk évében neveztek a Középmagyar Labdarúgó Alsövetség (KöLASz) II. osztályú bajnokságába, amit meg is nyertek, így egy osztállyal feljebb léphettek.⁴²

Nevezés a Corinthian-vándordíjra

1928 februárjában „Kiírták a Corinthian vándordíjat. A díj előmérkőzései tavasszal, döntő mérkőzései ősszel kerülnek sorra.”⁴³ A március 31-ei határidőig – és az 5 pengő nevezési díj lefizetése mellett – a Dunakeszi Magyarság SE is nevezett a mérkőzéssorozatba, így hamarosan megkezdte küzdelmeit a zöld gyepen. A profi csapatok kilépése által megnyílt a lehetőség a kisebb vidéki és alsóbb osztálybeli klubok

27 Corinthian serleg. In: Nemzeti Sport, 1908. június 13. 26.

28 Üdvös indítványok. In: Sportvilág, 1913. június 23. 4.

29 Ferencvárosi Torna Club. In: Sportvilág, 1913. december 22. 8.; Az utolsó match és amellelt 1911–12. évi Corinthian döntő. In: Népszava, 1912. december 19. 20.; Football Zsebkönyv. 1. szám. Szerk. Fodor Henrik, dr.-László Aladár. Bp., 1914. február. 52.

30 (A hétköznapi mérkőzések bukása). In: Sporthírlap, 1919. szeptember 20. 5–6.

31 A vidék problémája. In: Nemzeti Sport, 1920. november 19. 3.

32 A MAC visszaköveteli a Corinthian-serleget az MLSZ-től. In: Új Nemzedék, 1921. február 25. 4.

33 Az új tanács feladatai. Mit mond Malaky? In: Nemzeti Sport, 1921. március 5. 3.

34 A Corinthian-vándordíj nevezései. In: Az Újság, 1922. január 29. 15.

35 A Springer-emlékmű leleplezése. In: 8 Órai Újság, 1922. szeptember 26. 6.

36 A vasárnap sportja. Futball. In: Az Est, 1923. május 27. 11.; Corinthian-díj. In: Az Est, 1923. május 29. 8.

37 A Corinthian vándordíjat a Vasas nyerte. In: Nemzeti Sport, 1924. december 8. 8.

38 A Corinthian-díjat a szegediek nyerték mega gyenge half sorú DVSC-vel szemben. In: Nemzeti Sport, 1925. november 9. 13.

39 Győri Szabó Róbert: Futball és politika a 20. századi Magyarországon. In: Tér – Gazdaság – Ember, 2016/1. sz. 92.

40 Első ízben nyerte a Corinthian díjat a MAC. In: Nemzeti Sport, 1927. augusztus 28. 9.

41 A Magyar Államvasutak Dunakeszi Főműhelyének története. Kézirat, é. n. (1944 előtt) 235–237. In: Révész István Helytörténeti Gyűjtemény RIHGY Iratok 1. AD 2019.89.1.

42 A Magyar Államvasutak Dunakeszi Főműhelyének története. i.m. 237.

43 Kiírták a Corinthian vándordíjat. In: Magyarország, 1928. február 22. 14.

előtt. Összesen 42 csapat adta le nevezését az MLSz-nél a kiírás által megszabott határidőn belül, így a Magyarországnak is komoly mezőnyben kellett helytállnia.⁴⁴

Út a döntőig

A Magyarországnak első mérkőzését – a sorsolásnak megfelelően – az I. ker. SC-vel kellett lejátszania,⁴⁵ amelyre május 17-én került sor Dunakeszin, a Magyarország pályáján, és a hazai csapat 2:1 arányú győzelmet aratott.⁴⁶ Ezután a dunakesziek a BEAC csapatával kerültek össze, amelynél a mérkőzést az MLSz „a Magyarország javára írta, mert a BEAC főiskolai kedvezményét lehetetlen volt tudomásul venni, mert akkor a vándordíj meccsek egész rendje” felborult volna, ezért a Magyarország a fővárosi MAC-cal került össze.⁴⁷

Érdekes helyzet állt elő, amikor az MLSz Országos Intézőbizottság helyt adott a BEAC fellebezésének és a díjmérkőzés lejátszására utasította a dunakeszieket,⁴⁸ amire október 10-én került sor a BEAC pályáján. A végeredmény 6:1 lett, és „A D[unakeszi] Magyarország szép iskolajáték után győzött az 1:0-ra vezető, komplett és saját otthonában játszó BEAC ellen. A mérkőzés mindvégig heves iramú és fair volt, de a vidéki csapat nagyszerű formát játszott ki és szép gólaránnyal megy a további küzdelembe.”⁴⁹ A korabeli sajtóban külön hangsúlyozták, a BEAC-cal játszott meccse során a dunakesziek a legjobb formájukat mutatták, bár alig egy éve szerepeltek a közép magyar bajnokságban.

A MAC-cal a meccset egy héttel később, október 18-án, a dunakeszi pályán játszották le, és a hazaiak 1:0 arányú győzelmével zárult. Ezzel az összes pesti csapat kiesett a vándordíj-mérkőzésekről, és mindegyiket a Magyarország búcsúztatta.⁵⁰

A döntőig már csak a Dorogi AC csapatával kellett megmérkőznie a Magyarország SE-nek, amely mérkőzésre december 9-én került sor Dunakeszin, a Magyarország otthonában. A hazai csapat 1:0-s gólaránnyal nyert a dorogiakkal szemben, így lehetőséget kapott, hogy a Rákosligei AC-vel a döntőben találkozzon. „Szépszámu közönség előtt folyt le a Corinthian-díj elődöntő mérkőzése, melyben két nagy rivális mérte össze erejét. A győzelmet a Magyarország legénységének sikerült elkeseredett küzdelem után megszerezni s így a jövő vasárnapi döntő mérkőzésen ők lesznek a Rákosligei AC tizenegyének az ellenfelei.”⁵¹

Egy szép decemberi nap

A Rákosligei AC és a Dunakeszi Magyarország SE közötti döntőt az Üllői úton játszották le, december 16-án, Salgó Imre bíró vezetésével. A piros-fehér RAC-játékosok és a piros-zöld színekben játszó dunakesziek

2000 néző – közöttük komoly Magyarország szurkolótábor – előtt szerepelhettek. A játék megkezdése előtt, a pályán az MLSz nevében a Budapesti Alsövetség elnöke, dr. Rosenberg Emil üdvözölte a két csapatot, majd a KöLASz elnöke, dr. Dratsay Dezső mondta el üdvözlő szavait, és nyújtott át mindkét csapatnak emléklakettet a döntőbe kerülésük alkalmából. Dr. Blum Lajos, a Rákosligei AC elnöke selyemzástól ajándékozott a Dunakeszi Magyarországnak, amelyet utóbbi elnöke, Lányi Ferenc viszonzott.

A rákosligeiek támadtak eleinte, de adódó helyzeteket nem sikerült góllá váltaniuk. A 13. percben Zilahi, a Magyarország balszélsője beadásából az összekötő Zsíros szerzett gólt a dunakeszieseknek. Az 1:0-s állást követően ismét a RAC támadt, sőt, két szögletet is elért. A 16. percben Zsíros lövését Szeidler kapus még védte, de a 29. percben Bretsch beadásakor Ácshoz került a labda, aki ismét a dunakesziek összekötő játékosának, Zsírosnak továbbította, aki újfent a hálóba fejt, így már 2:0 volt az eredmény. A szurkolók zajosan éltették a csapatot. A félidő végéig még mindkét csapat hagyott ki néhány helyzetet. A második félidő ötödik percében a Magyarország szögletűrághoz jutott, amely után Fain II. szerzett gólt beállítva ezzel a 3:0-s végeredményt.

A korabeli sportkritikus így értékelte a mérkőzést: „A két csapat meglepő jó játéka feltűnést keltett. Az előzőleg lejátszott Ferencváros B. – Nemzeti B. mérkőzésnél az amatőrök meccse sokkal inkább szórakoztatott s többször tárta fel a futball szépségeit. A bemutatott példás fair játék nagyon tetszett, úgyhogy a két vidéki csapat jó benyomásokat keltve hagyta el a fővárost.”⁵² A dunakeszi csapat csatársorának bal szárnya kifejezetten remekelt a mérkőzésen, de a védők is kivették részüket a munkából. A mérkőzés után Lányi Ferenc elnök (rá igencsak jellemző módon) így nyilatkozott: „Annak örülünk, hogy szép és fair volt a mérkőzés, valamint annak, hogy a budapesti közönségnek bemutattuk, hogy mi is tudunk játszani.”⁵³

A Dunakeszi Magyarország győztes csapata a döntő után

44 Országos Intézőbizottság. Corinthian-vándordíj. In: A Magyar Labdarúgók Szövetségének hivatalos közlönye, 1928. április 8. 2.

45 Kisorsolták a Corinthian-díj mérkőzéseit. In: Nemzeti Sport, 1928. április 11. 4.

46 Corinthian-díj. In: Nemzeti Sport, 1928. május 11. 4.; Bádeni vendégek Sopronban. A tegnapi vidéki eredmények. In: Nemzeti Sport, 1928. május 18. 9.

47 Kisorsolták a Corinthian-díj harmadik fordulóját. In: Nemzeti Sport, 1928. szeptember 11. 4., Kisorsolták a Corinthian-díj harmadik fordulóját. In: Ujság, 1928. szeptember 12. 11.

48 A Magyar Labdarúgók Szövetsége Hivatalos Közlönye, 1928. október 14. 5.

49 Dunakeszi Magyarország–BEAC 6:1. In: Magyarország, 1928. október 11. 14.

50 Dunakeszi Magyarország–MAC 1:0. In: Ujság, 1928. október 18. 14.

51 A Dunakeszi Magyarország került a Corinthian díj döntőjébe a Rákosligei AC mellé. In: Nemzeti Sport, 1928. december 10. 2.

52 A Corinthian-díj 1927-28. évi védője a Dunakeszi Magyarország. In: Nemzeti Sport, 1928. december 17. 7.

53 Uo.

A stadionból kivonuló csapatot a pálya melletti kanyarban elhelyezkedő szurkolótábor harsányan üdvözölte. A játékosok meghálálták lelkesedésüket, feszes vigyázzba vágták magukat, majd „a nézősereg eme része előtt felhangzott a dunakesziek pattingó dala. Szépen, szinte dalárdista precizitással énekeltek, talán a Dunakeszi Dalárda is ott állott a csoportban.”⁵⁴

Díjátadó és bankett

1929. január 31-én vehette át a Dunakeszi Magyarország SE a Budapesti Labdarúgó Alsövetség termeiben, a KöLASz ülése keretében a serleget és az érmekeket. Az MLSz nevében Tibor Lajos társelnök, a KöLASz örökös tiszteletbeli elnöke mondott beszédet, majd átadta a serleget a dunakeszinek és az érmekeket a rákosligetieknek. A Corinthian-vándordíjat Lányi Ferenc vette át a csapattagok nagy ovációja közepette.

Február 1-jén Dunakeszin, a Magyarország klubhelyiségében az elnyert díj örömeire hatalmas bankettet tartottak, amelyen a futbalszervezetek képviselői mellett megjelent a Vasutasok Ligája. Utóbbi nevében Szekeres Ernő főmérnök zászlót nyújtott át a dunakeszinek. A MÁV részéről ott volt Gyenes Kálmán igazgató és más tisztségviselők is. Az eseményt jelenlétével megtisztelte Lázár Andor frissen kinevezett kormányfőtanácsos. A rendezvény jó hangulatban zajlott le, és a kora hajnali órákig tartott.⁵⁵

A serlegátadó ünnepély résztvevői

A serleg utóélete

Az 1929. évi gazdasági világválság idején a vándordíjat nem rendezték meg, majd 1930 és 1935 között minden esztendőben kiírták. 1935-től 1940-ig szünetelt a rendezvénysorozat, mígnem 1940-ben az MLSz összevonta a díjért folyó küzdelmet a Magyar Kupával azzal, hogy 1941 és 1943 között annak az amatőr csapatnak ítélte a díjat, amely legutoljára esett ki a Magyar Kupából. 1944-ben a front már elérte hazánkat, így semmilyen labdarúgó mérkőzésre nem került sor.

1945-re, az 1943-tól az utolsó nyertes, Salgótarjáni Bányatelepi Torna Clubnál (SBTC) lévő serleg elveszett, pon-

tosabban a vitrint, amelyben tárolták, feltörték, és csak ez az egy serleg tűnt el, mivel ezüstből készült.⁵⁶ A történeteket a háborús veszteségek listáján könyvelték el a sportbarátok.

Különös módon azonban 1967-ben sikerült rálelni az eltűnt serlegre. Egy budapesti kereskedő levélben megkeverte a salgótarjáni klubot, miszerint „A Corinthián-kupa a birtokomba jutott. Nagy szívesen az egyesület rendelkezésére bocsátom.”⁵⁷ Azonnal felvették a kapcsolatot László Imérével, a klub fővárosi képviselőjével, aki felkereste az illetőt. A kereskedő elmondta, hogy a szóban forgó ezüstitárgyat az Ecseri úti piacon vásárolta, és szomszédai, akik korábban salgótarjáni lakosok voltak, ismerték fel a serleget. Azt javasolták neki, hogy keresse meg az SBTC-t. Végül hosszas alkudozást követően a serleg – 1000 forintért (ma: mintegy 90.000 forint) – ismét utolsó elnyerőjéhez került.⁵⁸ Ferencz Gyula, a salgótarjáni labdarúgó szakosztály vezetője szállította a nógrádi városba, saját gépkocsiján.⁵⁹ A 3160 gramm súlyú serleget az eredményeiket tároló vitrinben helyezték el – ismét.

Összegzés

A Corinthian-vándordíj – rövidebb-hosszabb megszakításokkal, de – majdnem 40 évig volt a magyar sporttörténelem és labdarúgástörténet része. Az alapítók szándéka mindvégig érvényesült: profi csapat soha nem küzdött (hivatalosan) az ezüstserlegért. 1926 után kiváló lehetőséget biztosított a valóban amatőr klubok számára, hogy megmérettessenek országos szinten is.

A Dunakeszi Magyarország SE labdarúgói a csapat történetének kezdeti szakaszában vívták ki a díjgyőzelmet, amely az együttes legnagyobb sikerei közé tartozott. Figyelmet érdemel, hogy a Corinthian-vándordíjért folytatott küzdelmeik során a sporttudósítók mindvégig hangsúlyozták: a dunakesziek a játék örömeért játszanak és mindig szem előtt tartják a fair play szabályait – ez az igazi „Corinthian lélek” megnyilvánulása.

A Dunakeszi Magyarország Corinthian-díjat nyert csapata

⁵⁴ Hogy is volt csak? In: Nemzeti Sport, 1928. december 18. 5.

⁵⁵ Tegnap ünnepélyes keretek között átadták a Corinthian-díjat a Dunakeszi Magyar-ságnak. In: Nemzeti Sport, 1929. február 1. 6.; A Dunakeszi Magyarország SE pénteken este rendezte Corinthián ünnepélyét. In: Nemzeti Sport, 1929. február 4. 6.

⁵⁶ Szokács László: Harminc éve az NB I-ben. Először a legjobbak között. In: Nógrád, 1971. július 28. 7.

⁵⁷ Szabó Béla: Ahol már nincs fenyegetések. In: Népsport, 1971. szeptember 12. 5.

⁵⁸ Megkerült a Corinthian-serleg. In: Népsport, 1967. március 19. 8.

⁵⁹ Szokács i.m.

DR. GYOMBOLAINÉ KINDLER EDIT Mahler-sírbolt a Kegyeleti temetőben

Fehér kerítéssel szegélyezett sírboltban nyugszanak a Kegyeleti temetőben anyai nagyszülei, dr. Mahler Sándor (1886–1956) és felesége – szeretett nagymamám – szül. Spyers-Duran Edit (1896–1982), valamint elsőszülött kislányuk, Mahler Ilike (1921–1931) és nagyapám bátyja, dr. Mahler Jenő (1879–1944).

A Mahler család sírja a dunakeszi Kegyeleti temetőben

A Mahler család a Felvidékről származik. Sándor és Jenő édesapja – dédapám –, Mahler Miksa Szimón¹ született 1846-ban. Középfokú iskoláit Jászberényben végezte. Ott ismerte meg feleségét, Mandl Idát, akivel 1878-ban kötött házasságot. Különleges életútja, pályája és kiváló jelleme miatt tisztelettel emlékezem meg kicsit részletesebben róla.

Mahler Miksa 1877-ben Budapesten, a Királyi Magyar Tudományegyetemen szerzett bölcséleti doktorátust. Tanárai között ott találjuk Eötvös Lorándot és Jedlik Ányost is. Utóbbi Miksa földije volt, szintén Szimón született. Miksa álláskeresését személyes ajánlólevéllel támogatta. Dédapám tudása a természettudományok területén kimagasló volt. 1877-ben Vágújhelyen² kezdett tanítani, 1882-ben tanári képesítő vizsgát is tett (mennysiségtan és természettan tanításához, német nyelven is). Hamarosan az ottani iskola igazgatója lett, s a magyar nyelvű oktatásért is igen sokat buzgólkodott. Ezért a tevékenységéért a magyar közoktatási kormányzat elismerésben részesítette. 1895-ben tanári kinevezést kapott az akkor egyik leg színvonalasabb, egyetemi gyakorló gimnáziumnak számító – Szeben vármegyei – erzsébetvárosi³ állami főgimnáziumban, ahol mennysiségtant és természettant tanított. Cikkei jelentek meg különböző szaklapokban az iskolai és a társadalmi nevelésről, tanárként nagy tekintélynek örvendett. Amikor nyolc évvel később, 1903-ban elnyerte a pozsonyi állami főreáliskola tanári állását, az erzsébetvárosi iskola igazgatója

így köszönt el tőle: „Midőn e rendeleteket⁴ veled Kedves Kollegám közölni szerencsém van, örömemet fejezem ki, hogy ambíciódnak megfelelő állást sikerült elnyerned; köszönetemet, hogy engem s intézetünk ügyét szakképességed és teljes tehetségeddel támogatni kegyes voltál. Kívánok áldást új állásodban; intenzív munkáiddal ügyekezszél bebizonyítani, hogy nálunk a tehetségek nem sorvadnak el; érvényesüljön teljes mértékben ambíciód és tarts meg bennünket emléked és szeretetedben.” Mahler Miksa e szavak szellemében tevékenykedett tovább a pozsonyi főreáliskolában. 1915-ben történt nyugdíjazásakor igazgatója itt is nagyrabecsüléssel búcsúztatta. 1919-ben tragikus körülmények között halt meg Pozsonyban, amikor egy asztmás rohama közben ázuhan a második emeleti lakásuk előtti folyosó alacsony korlátján.

Miksa felesége, Mandl Ida a kor szokásainak megfelelően a családot, a háztartást gondozta, szilárd háttérrel biztosítva férje munkájához. Szeretetteli egyéniség, befogadó lelkület jellemezte. Nem mellesleg kitűnően süített-főzött, kincsként megőrzött receptjeiből jó néhány ma is családunk kedvencei közé tartozik.

Dr. Mahler Miksa és felesége, Mandl Ida

Dédapám, Mahler Miksa fentebb bemutatott életrajza alapján úgy gondolom, jól érzékelhető, milyen igényes szellemi és erkölcsi nevelésben részesülhetett két fia, Mahler Jenő és Mahler Sándor.

Jenő 1879. május 6-án született Jászberényben. Csakúgy, mint édesapja, az ottani gimnáziumban érettségizett kitűnő eredménnyel, majd 1907-ben a budapesti Királyi Magyar Tudományegyetemen az államtudományok doktora lett. Az első világháború idején bevonult, s hamarosan orosz hadifogságba esett, ahonnan csak az 1920-as években térhetett haza. A nélkülözés fizikailag és lelkiileg is megviselte. Valószínűleg a hadifogság alatt ismerte meg feleségét, a lengyel származású Berezky Bronislawat, becenevén Bronkát. Házasságuk azonban nem volt boldog. Jenő később Pozsonyban élt, idős, özvegy édesanyját is gondozta, akinek halála után (1931) nehezen találta helyét. Súlyos gyomorbetegsége idején öccse, Sándor fogadta otthonába Dunakeszin, és a család ápolta 1944 nyarán bekövetkezett haláláig.

1 Szimő (Szémű), ma Zemné (Szlovákia)

2 Vágújhely, ma Nové Mesto nad Váhom (Szlovákia)

3 Erzsébetváros, ma Dumbrăveni (Románia)

4 A magyar királyi vallás- és közoktatásügyi miniszter 1903. november 20-i áthelyező rendelete, az erzsébetvárosi főigazgató 1347/1903-as rendeleti utasítása

Dr. Mahler Jenő és felesége, Bronka

A dunakeszi Kegyeleti temetőben nyugvó Sándor nagypapám 1886. május 25-én, Vágújhelyen született. Édesapja iskolájában, az erzsébetvárosi főgimnáziumban érettségizett 1904-ben, színjeles eredménnyel. Ezt követően felvételt nyert a Kolozsvári Magyar Királyi Ferenc József Tudományegyetemre.⁵ Tanulmányait „ernyedetlen” szorgalommal és kitűnő eredménnyel végezte. Olvasottsága, valamint latin, görög, német és francia nyelvismerete révén szerteágazó műveltségre tett szert. 1908-ban avatták először az államtudományok, majd az általános jogtudományok doktorává. 1910-től ideiglenes pénzügyi fogalmazó gyakornokként kezdett dolgozni a pozsonyi Magyar Királyi Pénzügyigazgatóságon. Pénzügyi fogalmazói szakvizsgáját 1911-ben szerezte meg, majd a ranglétrán feljebb jutva véglegesítették állásában. Genfben közgazdaságtant tanult, így bővítette ismereteit. Édesapja pedagógusi vénájából neki is jutott, 1915-től a Pozsonyi Felső Kereskedelmi Iskolában óraadóként közgazdasági ismereteket tanított lelkesen. 1917-től pénzügyi segédtitkár lett, majd 1918-ban szakértelmét elismerve a Magyar Királyi Pénzügyminisztériumba helyezték át Budapestre, ahol miniszteri titkárként folytatta munkáját. 1924-ben letette bírói és ügyvédi vizsgáját. 1928-ban az Országos Munkásbiztosító Intézet⁶ aligazgatójává, vagyis vezérigazgató-helyettesé nevezték ki. Munkássága idején számtalan törvény előkészítésében vett részt, javaslataival, ötleteivel országos ügyeket előmozdítva, mindvégig szerényen, az emberek szolgálatában állt. Munkatársai, beosztottai tisztelték, szerették. Csakúgy, mint édesapja, igazi úriember volt. 1946-ban – sejtve a következő politikai változásokat – saját kérésére nyugállományba helyezték, egyúttal vezérigazgatói címet adományoztak számára.

Sándor 1916-ban, egy felvidéki bálban ismerte meg feleségét, nagymamám, Spyers-Duran Editet,⁷ becenevén Didát. Dida a

Dr. Mahler Sándor

felvidéki Aranyosmarótról⁸ származott, középnemesi családból. Szülei dr. Spyers-Duran Alfréd táblabíró és Rakovszky-Szlatényi Juszтина voltak. Édesapja felmenői a flamand Spyers és francia Duran család tagjai. Édesanyját a gyermektelen Rakovszky család fogadta örökbe újszülöttként, miután a Szlatényi szülők szegénységük miatt lemondtak róla. Alfréd és Juszтина 1893-ban kötött házasságából három gyermek született, akik felnőttkorukban is összetartó, jó testvérek voltak. Edit nagymamám nővére, Ari, még fiatalasszony korában, 31 évesen meghalt, öccse, Frédi repülőezredes, a mátyásföldi repülőtér parancsnoka volt. Sajnos id. Alfréd és Juszтина házassága – a férj kártyaszenvedélye miatt – tönkrement, elváltak. A családukban csak „Jucimamaként” emlegetett édesanya egyedül, illetve a nagyszülők segítségével nevelte fel gyermekeit. Később (egyházi érvénytelenítést követően) ismét férjhez ment, új házasságából egy fia született 1904-ben. Didák féltestvérüket, dr. Kraicz Ernőt is rajongva szerették.

Dr. Spyers-Duran Alfréd és Rakovszky-Szlatényi Juszтина

A Spyers-Duran testvérek édesanyjukkal 1912-ben. Juci mama, Ari, Dida, Frédi és Ernő

Ernő bácsi – édesanyám keresztapja – világlátott, művelt, jó humorú, kiváló kapcsolatteremtő egyéniség volt. Pozsonyban, majd Chilében, később Bécsben élt. Látogatásai Bécsből különleges, üde napokat jelentettek az egész család számára, egészen 1981-ben bekövetkezett haláláig. Alfréd dédapám is újránősült, Cegléden élt új házasságából származó fiával, Solti Nándorral (nevét magyarosították). Bár lazábban, de haláláig tartotta családjával a kapcsolatot.

Dida nagymamám gyermekkorát és lánykorát mindig boldog időként emlegette. Otthon mindent megtanulhatott, ami egy lány, egy nő, egy jövőző feleség, édesanya számára fontos lehet. Beíraták a pancsovai⁹ leányiskolába, ahol a háztartási, kapcsolatkezelési fortélyokon túl kereskedelmi ismereteket, gyorsírást, német nyelvet is tanult. Édesapja, Alfréd akkoriban szintén ott élt, Dida emlékkönyvébe írt sorai féltő szeretetről tanúskodnak. Jó tanácsai között a takarékoság is szerepel, amit ő annak idején – kártyaszenvedélye miatt – nem igazán tudott gyakorolni...

⁵ Jogi képzés a Pozsonyi Jogakadémián

⁶ Későbbi nevén Országos Társadalombiztosítási Intézet

⁷ Teljes neve Spyers-Duran Edit Anna Ferike

⁸ Aranyosmarót, ma Zlaté Moravce (Szlovákia)

⁹ Pancsova, ma Pančevo (Vajdaság, Szerbia)

Spyers-Duran Edit (Dida)

Dida és Mahler Sándor 1916-ban történt megismerkedése szerelem volt első látásra. Az esküvőre azonban csak négy évvel később, 1920-ban kerülhetett sor. A hosszú várakozás alatt zajlott az első világháború, majd az 1919-es politikai és gazdasági események nehezítették a pár egybekelését. Az 1919-es családi gyász (az édesapa, Mahler Miksa halála), majd az 1920-as trianoni döntés következményei mind befolyásolták az egybekelni kívánó fiatal pár terveit, többek között jövőendő lakóhelyük, a dunakeszi kis ház megvásárlását (a házat jelenlegi méretére később, 1935-ben bővítették). Mahler Sándor itt, magyar területen politikai menekült státuszba került, mint magyarsorsú csehszlovák állampolgárnak minősült, magyar állampolgárságát kérelmeznie kellett. A dunakeszi ház vásárlását – a rábízott pénzzel – a menyasszony intézte 1920 nyarán. Az esküvőt Aranyosmaróton tartották 1920. szeptember 8-án, a vacsorát szűk családi körben, a lányos háznál rendezték.

A pár boldogan élt dunakeszi otthonában. 1921-ben megszületett kislányuk, Ilike, 1926-ban pedig második lányuk, Márta. 1931-ben diftéria járvány dült a környéken. A később felismert betegsége Ilike sajnos nem kapott idejében szérumot, szeptember 12-én otthonában, édesanyja karjaiban halt meg. Ilike a műhelytelepi iskola kisdíákja volt, kitűnően tanult, a szép, szerény, szelíd és imádságos lelkű kislányt mindenki szerette.¹⁰ A mély gyász elborította a szülőket. 1933-ban – orvosi segítő kezelések után – született meg „vigaszul” a harmadik kislány, édesanyám, Mahler Edit.

Mahler Ilike és húga, Márta

*A Mahler család kertjükben 1937-ben.
A szülők előtt balra Edit, jobbra Márta*

A második világháborút a család dunakeszi otthonában vészelte át. A németek uralma alatt a családfő dolgozószobájában egy Wehrmacht-ezredes volt elszállásolva, íróasztalán kiterítve a hadi térképek. Mahler Sándor tökéletes német nyelvtudása révén jól tudott kommunikálni az ezredessel, aki művelt, családos ember volt, s jól látta azt is, hogy a háború számukra elvesztett. A kapuban éjjel-nappal két ór állt, így mintegy védelem alatt teltek el ezek a hónapok. Mivel az orosz front hírére az ezredesnek egy-két órán belül kellett útnak indulnia, a család mindenkinél előbb tudta, hogy a pincében kell felkészülni a legrosszabbakra. A fontos iratokat, fényképeket, tárgyakat egy ládában, a homokos pincében jó mélyre beásták.

A láda napjainkban

Tekintettel arra, hogy az utcában sokaknak nem volt pincéje, nagylelkűen megosztva azt, sok családdal együtt ott vészték át a bombázásokat. Edit nagymamám mindenkire főzött, hamarosan az orosz katonákra is, akik ágysaikkal együtt bekvártélyozták magukat a hálószobába, a hitvesi ágyba. Ettek, ittak, dorbézoltak. Igen jól érezték magukat, kivéve amikor halat akartak enni, s megmosták volna a mosónak hitt WC-kagylóban, de a halat elvitte a víz... Mahler Mártát, a szép nagylányt az oroszok elől átköltöztették az átellenben levő, angol követéségi védettség alatt álló házba (egy angol zsolé hozzátartozói laktak benne). Édesanyám, a kis Mahler Edit bekormozott arccal, nagy szorongások közepette húzta meg magát a többiekkel a pincében. Felmenőim közül egy sem felejtette el a háborús történeteket. Mindnyájuk szótárában halálukig ott szerepelt, ha politikáról esett szó: „csak háború ne legyen többé...”

Mahler Márta jogi doktorátust szerzett, kis gyermekei mellett töltött éveit követően a dunakeszi könyvtár sokak által szeretett első kinevezett vezetője volt.

¹⁰ Emléktárgyai a Helytörténeti Gyűjteményben láthatók

Mahler Márta 18 évesen, és Dr. Kardos Józseffel kötött esküvőjén
1950. április 23-án

Édesanyám, Mahler Edit a Rákosi-rendszerben letett kitűző érettségi vizsgája ellenére nem kaphatott ajánlást a vágyott orvosi tanulmányokhoz, hiszen édesapját a rendszer ellenségeként könyvelték el. A dunakeszi konzervgyár laboratóriumában dolgozott, onnan is ment nyugdíjba. A konzervgyárban ismerte meg Kindler József mérnököt, akit még édesapja, Sándor is megismerhetett és rendkívül megkedvelt. Megjósolta, hogy nagy ember válik majd belőle (közgazdász professzor, akadémiai doktor, Dunakeszi díszpolgára lett), s kérte lányát, mindig vigyázzon rá. Közelgő halálát érezve arra is kérte a fiatalokat, hogy tartsák meg az esküvőt, ne várják ki a gyászévét. (Edit és férje, dr. Kindler József kívánságuknak megfelelően a Szent Mihály-templom urnatemetőjében nyugszanak, csakúgy, mint Edit nővére, dr. Mahler Márta és férje, dr. Kardos József).¹¹

Mahler Edit és Kindler József a Dunakeszi Konzervgyárban,
és esküvőjükön, 1956. szeptember 16-án

Dr. Mahler Sándor nyugalomba vonulása után szerényen, visszafogottan élt. Bölcs tanácsaival sokakat segített. 1951-ben született kisunokája, Picike, Kardos Márta felhőtlen időtöltést jelentett számára. 1956. március 4-én májbetegség következtében halt meg otthonában, családja körében. A gyászolók, részvétet nyilvánítók kedves szavaiból egyértelműen kiderül, hogy távozás az élők sorából mekkora veszteséget jelentett. Rengetegen osztoztak igaz szeretettel a gyászban. Milyennek látták őt országos vezetők, munkatársai, barátai, akikkel jóban-rosszban a sírig kitartott? Okos volt, bölcs, sokak tanítómestere, tanácsadója, példaképe. Gazdag szellemi tudása, sokoldalú műveltsége példátlan szerénységgel párosult. Csak az elismerés

hangján emlékeztek meg róla, aki „a múlt nagyja, s akinek értékes munkásságát maradandó emlék gyanánt őrzi mindaz, aki ismerte”. Kivételesen nagy emberi értékeket képviselt nemes, mélyen érző, őszinte, jóságos lelkületével, humanisztikus, mindenkor korrekt és józan gondolkodásával, talpig becsületes, makulátlan tiszta jellemével.¹² Általános tisztelet és nagyrabecsülés övezte egész Dunakeszint.

Dr. Mahler Sándorné, Dida nagymama férje halála után többé nem mozdult ki otthonából.¹³ Gyászait, emlékeit magába zárta. Hűségesen és mindenkit tisztelve gondoskodott a házban élő családtagjairól, főzött, varrogatott. Következtesen betartott napirendjében kiskoromtól fogva megtapasztaltam türelmes törődését. Olyan biztonságos, mély hitű, őszinte légkört teremtett számomra, ami állandó, jó közérzettel párosult. Bizalmába fogadott, nekem is bizalmasom volt, nagyon sokat beszélgettünk. Külső kapcsolatait levelezés útján ápolta, a délutáni pihenők után megírt lapokat, leveleket én dobtam postaládába. A hálószobája ablaka melletti öreg foteljében üldögélve nézte utcánk sűrű forgalmát, amit a szemben lévő népszerű mozi működése is biztosított. Édesanyai, nagymamai női mintákat, elegáns tartást tanulhattunk tőle. Otthonunkban vendégek is gyakran megfordultak, akikkel szintén kitűnően kommunikált. Mindenki nagyra becsülte, férjéhez hasonlóan őt is általános tisztelet övezte. A már említett második világháborús időkben a félelmek ellenére is bátran helytállt, csodálatosan tudta mindig, mikor mi a feladata, amelyet alázattal látott el. A családtagok biztonságán túl volt energiája és nemes lelke ahhoz, hogy másokkal is törődjön. Az első világháború alatt Aranyosmaróton a lányok sebesülteket ápoltak, ez volt a természetes, megszokta, hogy bajban az ember nem csupán magára gondol. 1947 karácsonyán halt meg édesanyja. Cseh területre átmenni akkor legalisan lehetetlen volt. Féltestvére, Ernő segítségével csempészek vitték át egy ladikban a jeges Dunán, hogy a temetésen ott lehessen. Bátor szívével akkor is tudta, mi a helyes, bevállalva élete kockáztatását is.

Még néhány évig élvezhette két dédunokája érkezését, jelenlétét, első és második gyermekemmel életének utolsó három évében naponta látogattuk. 1982 nyarának végén halt meg. Édesapám megfogalmazása szerint „vele eltávozott az utolsó nagyasszony családjunkból és Dunakesziről”.

Dr. Mahler Sándorné Spyers-Duran Edit 69 éves korában

11 Dr. Mahler Márta (1926–2007), Dr. Kardos József (1926–2010), Mahler Edit (1933–2014), Dr. Kindler József (1929–2010)

12 Kiemelések a részvétnyilvánításokból, amelyeket megőrzött a család.

13 Különleges kivétel volt Edit unokája esküvője Gyombolai Mártonnal, 1979 nyarán.

A Szent Mihály-templom bővítése 1936–1937-ben

Faludi (Fieszl) János plébános feljegyzései a Szent Mihály-templom Historia Domusában, valamint az új templom alapítólevele

1756-ban szentelték fel a gróf Grassalkovich (I.) Antal királyi koronaőr, gödöllői földbirtokos által építtetett új templomot Dunakeszin, amely a Szent Mihály nevet kapta. A barokk stílusú, egytornyos templom akkor hatalmasnak tűnt a hívek számára, de a 19. század végére olyan mértékben megnőtt a település lakosságszáma, hogy a hívek gyakran kiszorultak az Isten Házából. A községben szolgáló plébánosok közül Révész István vetette fel először az új templom építésének tervét, de sokáig kellett várni, míg ez az álom megvalósulhatott. A kibővített Szent Mihály-templomot 1937. október 10-én szentelték fel.

Az alábbi forrás a Szent Mihály-templom *Historia Domus*-ának egy részlete, amelyet a bővítés idején itt szolgáló Faludi (Fieszl) János (1893–1956) jegyzett le. A könnyebb olvashatóság kedvéért az eredeti forrásban a maitól eltérő módon írt szavakat a jelenlegi helyesírási szabályoknak megfelelően írtuk át. (Kerekes Dóra)

Faludi (Fieszl) János dunakeszi plébános

„[...] Alig melegek meg új állomáshelyemen, Oszvaldik Gyula budapesti építésmérnök¹ keresett fel, hogy a templomépítésről tárgyaljunk, terveket készítsünk. Két irányban próbáljuk az új templomépítést megvalósítani; egyik terv szerint a régi, illetőleg mostani templomnak a kibővítését, másik szerint egy templomot építeni a község centrálisabb helyére, a mostani temetőbe, melynek az országút felé eső része már néhány éve le van zárva. Felséges szép kilátás nyílik innen a Dunára, s a külső oldalon végig húzódó hegyláncolatra. Láttam a község jövő fejlődésének irányvonalát, és pedig a főműhely körül, sőt, még azon túl is, az ú[gy]n[evezett] Révdűlő felé. Geometriailag is ez a temető volna a központ. A templomi terveket tehát a két szempont szerint próbáltuk megrajzolni. A jelenlegi templom bővítése mennyi nehézséget tart magában, minden oldalról út, bármerre akarja az ember megtoldani, a helyzetük miatt szinte kivihetetlen. De hát hozzáfogtunk. [42.]

A még egytornyú Szent Mihály-templom az 1936-os bővítés előtt

¹ Oszvaldik Gyula (Budapest, 1884. január 29.–Budapest, 1960. október 29.) vezetéknévét 1940-ben Osvaira változtatta. A dunakeszi tervei mellett a mai budapesti Apor Vilmos téri Felsőkeresztinavárosi Keresztelő Szent János plébánia paplakja (korábban kultúrház, illetve cserkészotthon) szintén az ő munkája. Sírja a Farkasréti temetőben található.

Az I. számú terv meghosszabbítása volna a jelenlegi templomnak, papíron egészen elfogadható volt, a püspök úr Őméltóságának² bemutatuk, tetszett is neki, s majdnem ehhez fogtuk hozzá. Nem hagyott azonban nyugtot ez a megoldás, tovább rajzolgattam, számítottam, míg végül arra a gondolatra jutottunk, nem lehetne-e melléje építeni az új templomot, illetőleg a régivel egybeépíteni. Oszvaldik mérnök erre egy olyan kedves tervszellett jött, mely mindnyájunk tetszését megnyerte. Kisebb pontosítások után ezt fogadta el az egyházközség. Azon vágyam, hogy a temetőben épüljön fel az új templom, nem talált az egyházközségi képviselőben, különösen a gazdaemberek körében tetszésre, s így erről le kellett tennem. Majd dec[ember] lett, mire alapos meghányás-vetés után az új templom végleges tervével a püspök úrhoz mentünk, kinek beleegyezését megnyertük. Első lépésünk a téglák megszerzése volt. Jól tudván azt, hogy a gazdaemberek fuvarjára csak téli időben lehet számítani, egész 1936 januárjában Vácról 400.000 téglát rendeltünk 13.000 p[engő]értékben.

A gazdák dicséretes szorgalommal hordták a téglát a templomhoz, sőt jónéhány ezer téglát Vácról kellett tengeren helyére szállítani. Ugyanezek a kavicsot, homokot is dicséretes szorgalommal hordták a Duna-partról a templomhoz. Számba vettük a rendelkezésre álló pénzünket és az összes anyagi lehetőségeket. A kegyes alapítvány, mely az Egyházmegyei Takarékpénztárnál³ volt elhelyezve, a téglavásárlás után elég sovány volt, 8600 p[engő]t kézbesítettek kezeinkhez. Derék jó férfiak járták a községet, hogy az adományokat összeírják. 45.000 p[engő]t jegyeztek a hívek. Elődjeim idejében, kik sokat foglalkoztak a templomépítés gondolatával, többen telkeket ajándékoztak vagy hagyományoztak a templomépítésre. Pl. Rózsa Ferencné, Sipos család, s volt egy 1200 [négyyszög]öles⁴ telekkomplexum, melyen egy fakereskedő bérlő volt fatelepével. Ezeket kellett pénzzé tenni. Telekeladásra nem voltak a legkedvezőbbek a viszonyok, alaposan leszálltak a telekárak. 1936 tavaszán áruba bocsájtottuk őket. Elsőnek az ún. Heischfeld telket adtuk el, amelyet felparcelláztunk. Eladási ára: Osvay László, dr.⁵ 650 [négyyszög]ölesért fizetett 7200 p[engő]t vitéz Varga József,⁶ Lengyel Mihály⁷ és Mészáros János⁸ 2610, 3874, 1800, 1800 p[engő]t, a mellette lévő 502 [négyyszög]öles telket pedig Tóth János jegyző⁹ vette meg 2610 p[engő] 70 f[illér]ért. Majd a Honvéd utcában fekvő, Rózsa Ferencné által adományozott, 6 x 173 [négyyszög]öles telket értékesítettük 5.584 p[engő] 50 f[illér]ért. Özv[egy]

Tóth Jánosné¹⁰ pedig eladván egy telkét 1000 p[engő]ért, adományozta a templomépítés javára. Meg kellett indítani a gyűjtést is. Alispáni engedélyt kértünk Pest vármegye területére, de nem használtuk fel a vármegye területére, hanem csak a Dunakeszin lebonyolítandó gyűjtésre. Egy szűkebb körű bizottság végigjárta a községet az adományok jegyzésére. 40.000 p[engő]t jegyzett a falu lakossága évekre (3) elosztva.

A gyűjtő asszonyok a társadalom minden rétegéből áldozatkészen vállalták a havonkénti gyűjtést és ennek eredménye 1936-ban majd 20.000 p[engő] lett. Az OKH-tól¹¹ kaptunk 1000 p[engő]t, a Vácegyházmegyei Takarékpénztártól Vadler István dr., prelátus kanonok, elnökgazgató úr közbenjárására szintén 1000 p[engő]t.

Ezen összegek állottak rendelkezésünkre, amikor 1936 pünkösdjén megtettük az első kapavágást [43.], hogy másnap meginduljon teljes erővel az építkezés. Az alapok ásásánál azonban meglepetés ért bennünket. A templomot nem lehetett az eredeti tervek szerint abban a hosszúságban megépíteni, melyben óhajtottuk volna. A főhajóból el kellett hagyni egy ablaknak megfelelő ívet, ami 5 métert jelent, s a szentélyt is két méterrel kellett a sekrestyével együtt megrövidíteni. A szomszédos házak és a templom között 10 m[éter] es távolságot kellett utcának meghagyni. Fájó csalódás, bele kellett nyugodni. A templom így is arányaiban kiadás, hisz nem pár évtizedre épül. 1936 októberében már készen is állott nyersen az új templom, sőt a men[n]yezet gipszmunkája is készen volt.

A Szent Mihály-templom az 1936-os bővítés után

Leírhatatlan volt az öröm a karácsonyi ünnepeken, mikor a püspök úr Őméltósága engedélyével a karácsonyi ünnepeket bent ünnepelhettük, s a zárdai óvodát egy időre elhagytuk. Ugyancsak itt ünnepeltünk húsvétkor is. A templom szinte színültig tele volt. Ekkor láttuk, mennyi hívünk van, kik bizony mind ez ideig távol maradtak.

10 Tóth Mariska (1900–1990) dunakeszi tanítónő édesanyja, aki számos adományt tett ezt követően is a templom javára.

11 OKH = Országos Központi Hitelszövetkezetet 1898-ban, a gazdasági és ipari hitelszövetkezetekről szóló XXIII. törvénycikk alapján hozták létre azzal a céllal, hogy szervezze és felügyelje a hitelszövetkezeteket, és kielégítse a vidéki mezőgazdasági és kisiparos tevékenységgel összefüggő hitel igényeket.

2 Hanauer Árpád István (Pápa, 1869. december 28. – Vác, 1942. január 15.) római katolikus pap, író, váci püspök 1919 és 1942 között.

3 Váci Egyházmegyei Takarékpénztár Részvénytársaság, amelyet a Kegyes Alapok és Alapítványok Kezelőisége alapított. 1922 és 1949 között működött. Betéteket, folyószámlákat, takarékkönyveket kezel, rövid- és hosszúlejáratú kölcsönöket folyósított, bel- és külföldi átutalásokat végzett, vásárolt és átváltott külföldi pénzeket.

4 1 négyyszögöl = 3,6 négyzetméter.

5 Osvay László, dr. (korábban Zencsák, Zsoldos, 1900–1975) községi orvos, Dunakeszi díszpolgára. Lányi Ferenc MÁV főműhelyfőnök veje.

6 Vitéz Varga József szabó, a község háza (ma: Városháza) mögötti piacon működő italkimérés tulajdonosa.

7 Lengyel János dunakeszi törvénybíró testvére.

8 Hentes, mészáros, a mai Bajcsy-Zsilinszky utca 1. sz. alatt házban élt, illetve itt működött az üzletét is.

9 Tóth János (1908–1980) pénztári ellenőr, majd 1935. július 31-től közigazgatási aljegyző volt.

tak a templomtól a régi templom helyszűke miatt. A régi templom alig tudott 500 embert zsúfoltan befogadni, az új templom pedig 5-6-szorosát.

Anyagilag nem volt rózsás a helyzete az egyházközségnek, egyetlen kiinduló pontunk a telkek voltak, melyeket még a régebbi időben adományoztak a templom után sóvárgó derék hívek, kik elhalálkozásuk előtt, végrendeletileg nem pénzt, hanem telkeket hagytak templom építésére; ki kell emelnem ezek közül id. Pusztai Istvánné Csitai Katalin, a szenthelyeket többször megjárta időse asszonyt, ki már egy háború után a nagyharang adományozásával állott be a jóttevők [!] sorába,¹² alig volt párja a sok érdeklődésben és segíteni akarásban. De sokan mások is szívükön viselték a templom ügyét. Vagy 40 éve várja már a híveknek a kis templom helyébe egy nagyobb befogadóképességű templom megépítésére. Révész István¹³ volt dunakeszi plébános vetette a népbe már a 900-as években a templomépítés szükségességét, ezért is vásárolta meg az [ú]gy[n] [evezett] Heischfeld fakereskedői telket, mely ugyan ma már nem felel meg céljának. Az itten építendő templomnak csak úgy lett volna megfelelő, ha Dunakeszi Alaggal továbbra is együtt maradt volna közigazgatásilag és egyháziilag. Azonban közigazgatásilag már vagy 15 éve vált el Dunakeszitől,¹⁴ egyháziilag ugyan még nem lett önállóval, azonban a lovaregyleti kápolna¹⁵ és lelkész¹⁶ folytán 1930. jan[uár] 1-[jé]vel lelkésszé alakították önálló anyakönyvezéssel, sőt 1935 őszén már dr. Hanauer Árpád¹⁷ István püspök úr ünnepélyes templom-alapkövetését végzett, melyen a dunakesziek körmenetileg vonultak fel s azon részt vettek.¹⁷ Ez a tény még inkább megszilárdítja bennem és a hívekben a vágyat, hogy mi is hozzáfogjunk a templomépítéshez. Hogy a templomépítésre vonatkozólag az elődöm törekvéseit tovább vázoljam, meg kell hogy emlékezzem Révész plébános úr [44.], ki közben kecskeméti plébánossá, prelátussá lett, az Alföld egyik vezéregyénisége, ki sokszor hallatta szavát az országos kat[olikus] nagygyűléseken, melyeken az Alföld vallási életének sivárságát és ezernyi nehézségét oly erőteljesen vázolta s ennek eredménye az Alföldnek egyházi szempontból intenzívebb megmunkálása és akiben a tanyai lelkésszések bősége megalapítása lett. Ha itt maradt volna Dunakeszin, melyet annyira szeretett és ahova sokszor visszatért tábori püspök korában is, valószínűleg felépítette volna a templomot. Az utána következő plébános, Richter Béla¹⁸ is sokat foglalkozott a tervvel, azonban a közbejött háború 1914–1918-ig s az

utána bekövetkezett infláció és nehéz anyagi körülmények miatt ettől el kellett állania. Maradandóvá tette azonban nevét és emlékét a kat[olikus] kör¹⁹ s utána a kat[olikus] kör helyiségeinek igénybevételével a zárda létesítésével, letelepítvén a kalocsai Miasszonyunkról nevezett szegény iskolanővéreket, beosztván őket az elemi iskolába és az általa kreált egyházközségi óvodába.²⁰ Az iskolában 7 szervezett tanítónői állás, az óvodában két óvónői állást juttatott nekik. Felbecsülhetetlen az a munka, melyet a községben végeztek. Magam is jórészen nekik köszönhetem a fáradhatatlan [---]derések és gyűjtések lebonyolítása körül végzett munkájuk nyomán a templomépítés ügyének előrehaladását. Richter Béla plébános a pénz gyűjtéséhez fogott hozzá már a háború alatt. Még csak a Lovaregylet²¹ nagyobb segítségét várta hozzá, azonban a kellő biztatás hiányában s a pénznek devalválása miatt a templomépítés lekerült a napirendről. 46 éves korában meghalt itt, a dunakeszi plébánián az agilis és híveit igazán ügyesen vezető lelkipásztor, 1925. május 18-án. Róla az egyházmegyei körlevél a következőket írja: Post deciturnam infirmiratem patienter toleratam die 18. Maii pie in Domini obiet Aeternes Richter antea parochus Dunakesziensis, modo translatus in Rákoscaba, quam tama osationem qum occaparet morte prohibitus est. A lakosság alaptalan gyanúsítgatása miatt plébániát cserélt a rákoscabai plébánossal, Dr. Lakatos Kálmán²² c[ímzetes] kanonokkal, aki új állását még azon évben el is foglalta. Hatalmas szál ember volt telve hatalmas energiával, és jó szívvel, kit magam már 1919-ben ismertem meg Pécelen, ahová engem mint lecserélt tábori lelkészt helyezett a püspöki vikárius, ki az elhunyt gróf Csáky Károly váci megyéspüspök úr²³ helyett irányította az egyházmegyét. Nehéz sorom volt ott Pécelen, az egész kommünt ott töltöttem el, helyettesítvén Szabados Gyula lelkészt,²⁴ kit a gyűjtőfogházba zártak és csak a kommün után [45.] szabadult ki a fogságból, ezen idő alatt Dr. Lakatos Kálmán volt elhelyezőm, segítőm és tanácsadómm nekem, az alig 25 éves fiatal papnak. Mindenkor hálással emlékszem jószívűségére. Itteni plébánoskodása nagyobb események nélkül zajlott le, betegségek és gyengeségek gyötörték, s minthogy Rákosligen²⁵ már végigment egy templomépítés sok terhén és gondján, csak nagyon alaposan megtett előkészületek után volt hajlandó hozzáfogni az itteni templomépítéshez. Petrovác Gyula építésszel²⁶ készítettem terveket, melyek azonban sok

12 A templom 528 kg-os, 100 cm átmérőjű, G1 alaphangú, Szlezák László által 1921-ben Budapesten öntött nagyharangjának adományozója férjével, Pusztai Istvánnal együtt. A harangot a fiuknak, az 1918 decemberében elhunyt Pusztai Mártonnak az emlékére készítették. 1941-ben ő volt a templom jobb oldali mellékhajója második, nagyméretű, félköríves záródású ablakának adományozója.

13 Révész István (Vác, 1862. november 12.–1929. január 18.) római katolikus pap, tábori püspök. 1887 és 1906 között Dunakeszin szolgált. Rengeteget tett a településért, az itt élőkért. neki köszönhető az 1897-ben átadott új iskola és a Nepomuki Szent János-kápolna felépítése, a Katolikus Kör és a Katolikus Legényegylet megalapítása, a Hitelszövetkezet létrehozása.

14 Alag 1910-ben vált külön Dunakeszitől, majd 1950-től ismét egy településsé lettek.

15 Nepomuki Szent János-kápolna a Kápolna utca 12. sz. alatt.

16 Csík József (1894–1978) alagi plébános (1928–1945)

17 A mai Szent Imre-templom alapkövetéleire utal.

18 Richter Béla (1879–1925) dunakeszi plébános (1907–1925)

19 A dunakeszi Katolikus Kört 1905-ben Révész István alapította, az általuk használt épület a mai Eszterlanc Óvoda épületének középső része.

20 A Miasszonyunkról nevezett Kalocsai Iskolanővérek valóban Richter Béla plébános hívására érkeztek a településre, az 1923-ban alakított óvoda működtetésére (ma: Eszterlanc Óvoda), illetve, hogy a Római Katolikus Elemi Iskolában a lányosztályokat tanítsák.

21 A gróf Széchenyi István által alapított Magyar Lovaregylet 1890-ben vette meg Alag-pusztát, ahol lóversenypályát és tréningtelepet épített ki az akkori elnök, gróf Batthyány Elemér vezetésével. A szervezet Alag és Dunakeszi életének is fő mecénása volt, és a Szent Mihály-templom kegyura.

22 Dr. Lakatos Kálmán (1875–1938) dunakeszi plébános 1925 és 1933 között.

23 Gróf Csáky Károly (1852–1919) váci püspök 1900 és 1919 között.

24 Szabados Gyula (1878–?) péceli lelkész (1915–1919). A Tanácsköztársaság idején bebörtönözték, szabadulása után ismeretlen helyre távozott, majd 1924 és 1928 között aszódi plébánusként szolgált.

25 Rákosliget ma Budapest XVII. kerületének része.

26 Petrovác Gyula (1877–1953) mérnök, felső ipariskolai tanár, országgyűlési képviselő, a fővárosi közgyűlés tagja.

terhet és nagy kiadást jelentettek volna s ezért elhúzódtott újból a már nagyon fontos templomépítés. Az ország nagyszerű virágzásnak indult, a lakóházak óriási tömege épült szerteszét az országban, de itt Dunakeszin is. Dunakeszi falusi jellege már nagy változáson ment keresztül, egyrészt a főváros közelsége miatt, másrészt a MÁV főműhely miatt,²⁷ mely a munkások és tisztviselők nagy tömegét hozta a községbe. Sorban épültek a Banktelep,²⁸ a vasúton túli rész, a Révdűlő²⁹ és a temetőn túli rész. A lakosság egy-kettőre felemelkedett számban 6 és fél ezerre, nívóban is, hisz a gazdák is jól jártak, piacra vihették áruikat, nagyobb lett a jómód, a házak csinosodtak, megépült a szép községháza, a községi kultúrház nagy méreteken, egyszerűen kilépett az egyszerű falusi formákból. A templom még mindig a régi, Grassalkovich³⁰ által épült kicsiny templom, melyben egy telet magam is végigéltem. Megtapasztaltam, hogy ily szűk keretek között nem folytatható semmi komoly munka. Gyóntatásról alig lehetett beszélni, a sekrestye tele emberekkel, a templomban minden szó, még suttogás is hallható, az áldozóknak valóságos akrobata műveletet kellett végezniök, hogy az oltárhoz jussanak, így elhatároztam, hogy az az utolsó tél itt a templomban. Tavasszal hozzáfogunk az építéshez, ha törik, ha szakad. Hozzá voltam szokva 16 éven át a rákospalotai hatalmas templomhoz, s nem bírtam a szűk kereteket. Petrovác Gyula kérte a tervek költségeit, így kénytelen voltam azokat kifizetni sok alkudozás után 1 és ½ ezer pengőben. Az ő terve az volt, hogy megahagyja a régi kis templomot a maga helyén, s a plébánia kertjébe állítja az egyébként szép nagy gótikus templomot. A kistemplom restaurálása után melléje zárdát építene. A hely azonban ott nagyon kevés. A templomépítési költség 350.000 p[engő] volna, amitől mindenki megijedt, legfőképpen a hívek.

1937. Minden eseményeknek elmondása után, hadd folytassam a már megindult templomépítést. 1937-ben tavasszal sikerült a gépmunkát annyira befejezéshez közel vinni, hogy jelentkeztem a püspök úrnál, hogy június elején szeretnénk a [46.] a templomot benedikáltatni, ez még jobban stimulálná a híveket a további adakozásra. Azonban a püspök úr elfoglaltsága miatt is, de meg sok mindent kellett még a templomon dolgozni, őszre halasztottuk a benedikálást. A nyár további adakozások összegyűjtése és nagy népünnepség lebonyolításával tel el. A népünnepélyek, melyeket a Műhelyteleppel szemben lévő kis erdőben tartottunk, a következőképpen folytak le. A tisztáson, a két oldalon nagy sátrakat állítottunk fel, a faanyagot a fakereskedőtől kölcsönkaptuk, ugyancsak kölcsönkaptuk a MÁV b[uda]pesti igazgatóságától. A sátrakat felszereltük villannyal, asztalokkal stb. Ezekben elhelyeztük az eladni valókat. Volt cukrászsátor, a legfinomabb torták, tésták, melyeket asszonyaink itthon a zárdában készítették el az

összegyűjtött anyagokból, volt fagyalt – virstli [!] – bor, sör – pörkölt – hal – rétes sátor, tombolasátor, némelyikből akár kettő is. Az anyagokat a hölgyek adták át a napi áron. Hogy mekkora volt a forgalom, mutatja az, hogy sörből 10-15 h[ekto]l[iter] fogyott. A zene, a kacsaúztatás, késdobálás, körhinta stb. mindenféle szórakozási lehetőség idecsalta az egész község népét, sőt idegenből is jöttek sokan. A költségek leszámítása után kedvező időben tiszta haszon maradt 1937-ben 1837 p[engő]. Egy-egy népünnepély élmény volt a népnek, sokáig beszéltek róla, érdemes volt értük fáradozni, a templomépítés iránti érdeklődést mindig fenntartotta. Sok munkával járt, legalább egy hónapi sok utánjárás és munka kellett hozzá. Legnagyobb mozgatója ennek és szervezője Szentés Rezső adóügyi jegyző, az egy[ház]k[özségi] képviselőnek mozgékony tagja. Lassanként elérkezett az ősz, készültünk a templom benedikálására és a bérmlásra. És készültünk az 1938-as Eucharisztikus Kongresszusra – Sz[en]t István halálának 900. évfordulójára. Világra szóló ünnepségeknek készültek ezek. Benti és kinti nagy megmozdulása a kat[olikus] világnak. Okt[óber] 10-én egy szép, napos őszi vasárnapon megjelent dr. Hanauer Á[rpád] István váci megyéspüspök úr, s a kívül még vakolatlan, de belülről eléggé rendesen elkészült templomot az egész falu részvétele mellett benedikálta.

*Hanauer Árpád püspök négyesfogaton érkezik Vácról a Szent Mihály-templom szentelésére
(Révész István Helytörténeti Gyűjtemény, VI/17/a.)*

Megjelentek: dr. Schwarcz Gusztáv³¹ rákospalotai prelátus, apátplébános, volt főnököm, kivel 16 éven át voltam együtt, ki igen sokszor fordult meg plébániánkon, Vedres Béla pestújhelyi apátplébános,³² dr. Csík József újpesti apátplébános, országgyűlési képviselő osztálytársam³³ és sokan ismerős paptársaim, – a világiak részéről gróf Erdődy Rudolf, a Magyar Lovaregylet elnöke,³⁴ gróf Pejachevics Albert,³⁵ Fichtner Károly³⁶ a Lovaregylet ré-

27 A MÁV Dunakeszi Főműhelye 1926-ban nyitotta meg kapuit, első főműhelyfőnöke Lányi Ferenc volt.

28 Dunakeszi azon része, amelyet északról a Tábor utca, keletről a Hunyadi János utca, délről a Rákóczi út, nyugatról pedig a vasút határol.

29 Dunakeszinek azon része, amely a dunakeszi-horányi rév környékén, a Duna-parthoz közeli területeken épült ki a 19. század második, valamint a 20. század első felében.

30 Gróf Grassalkovich (I.) Antal királyi kamarás (1694–1771) Gödöllő uraként Dunakeszi földesura is volt. Ő építtette az 1756-ban felszentelt Szent Mihály-templomot, az ún. Öregtemplomot.

31 Schwarcz Gusztáv, dr. (1870–1942) 1910-től volt rákospalotai plébános.

32 Vedres Béla (1884–1937) pestújhelyi plébános 1913 és 1937 között, az ottani katolikus templom építtetője.

33 Csík József, dr. (1891–1964) újpesti plébános 1925-től.

34 Erdődy Rudolf, gróf (1883–1966) magyar királyi tanácsos, földbirtokos, a Magyar Lovaregylet elnöke (1934–1950)

35 Pejachevich Albert, gróf (1875–1941) úrlovas, tréner, Alag község mecénása.

36 Fichtner Károly (1890–1967) 1933-tól a Magyar Lovaregylet gazdasági vezetője Alagon.

szeről, Negyedi Wagner Aurél, a rákospalotai gimnázium igazgatója, kinek iskolájában más[47.]fél évtizeden át tanítottam,³⁷ dr. Bényi Károly postaigazgató,³⁸ unokabátyám, dr. [---]Jenes Illés főigazgató s igen sokan mások. A szentbeszédet P[ater] Bangha Béla³⁹ tartotta, az ország legkiválóbb szónoka, ki a jezsuiták itteni otthonában igen sokat időzött s a plébánián sokat megfordult. Hatalmas beszédben mutatott rá a templom szeretetére és szerepére. Felejthetetlen volt az egész ünnepség. A benedikáláskor ugyancsak elhelyeztük az alapítólevelet a szentélyben lévő kőkocka alatti üregben, mely a következőkép[en] őrzi a templomépítés emlékét:

»Dicsértessék a Jézus Krisztus! Áldassék és magasztaltassék a legméltóságosabb Oltáriszentség. Üdv az Olvasónak!

Az Úrnak 1937. esztendejében, a Hazánk fővárosában tartandó XXXIV. Eucharisztikus Kongresszus előkészítő szent évében, Hazánk trianoni megcsonkításának és árvaságának sok szenvedéssel telt idején, XI. Pius pápa⁴⁰ gondterhes, de dicsőséges uralkodásának 16-ik, dr. Serédi Jusztinián⁴¹ bíboros herceprímás működésének 10-ik, dr. Hanauer Á[rpád] István megyés főpásztorunk váci püspökségének 18-ik évében, nagybányai vitéz Horthy Miklós⁴² kormányzósága, Darányi Kálmán⁴³ miniszterelnöksége, dr. Preszly Elemér⁴⁴ főispánsága, dr. Ney Géza⁴⁵ alispán vármegyei főjegyzősége, dr. Horváth János váci járási főszolgabírótsága alatt Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye területén, Budapest székesfőváros tőszomszédságában, Dunakeszi östelepes községben, néhai Grassalkovich Antal bőkezűsége folytán 1750-ben, Sz[en]t Mihály főangyal tiszteletére épült nemes barok[k] stílusú, jelenleg a Magyar Lovaregylet kegyurasága alatt álló templomunk, a község rohamos fejlődésének következtében a lelki igényeket nem tudván kielégíteni, hívő lakosságunk óhaja szerint, mely a világháborúban a forradalmak lelki pusztításai mellett is megőrizvén Sz[en]t István ősi hitét és lelki kincseit, amikor nemzetünk első nagy királya halálának 900 éves évfordulóját országos és világraszóló ünnepséggel készül megülni, ezen új templomunkat a majd 200 éven át a lelkek szolgálatában állott régi templommal azonos stílusban egybeépítettük. E nehéz feladatot Oszvaldik Gyula budapesti építésmérnök tervei alapján oldottuk meg. E nagyobb szabású építkezés megvalósítása köszön-

hető azon élő hitből fakadó lelkiületnek s áldozatkészségnek, mely községünk lakóit áthatotta. Három évtized óta vágyakozva gondolt Isten házának építésére, hála a megértő adakozóknak, kik pénz- és ingatlanadományaikkal segítették elő a nemes cél megvalósítását. Hazánknak a világháborút követő anyagi leromlása idején a régebben hagyományozott készpénzösszegek elértéktelenedtek, de a régebbi ingatlan és az újabb pénzádományok jelentős segítséget jelentettek a templomépítésben. Név szerint meg kell említenünk Istenben megboldogult Sipos Istvánt,⁴⁶ Rózsa Ferencnét, Blaksó Vincénét s a még élő id. Pusztai Istvánnét és ezek családjait, kik ingatlan[48.]adományaikkal szereztek el nem múló érdemeket a hívők előtt. Őrizze ezen alapító oklevél derék gazdanépünk érdemelt, mely pénzádományain felül igásmunkájával is szolgálta a templomépítés ügyét, valamint egész lakosságunk lelkes érdeklődését és szép áldozatkészségét. Ily megértő összefogásban fogott hozzá a templomépítéshez Fieszl János plébános⁴⁷ vezetése mellett az egyházközségi képviselőtestület s az általa kiküldött templomépítő bizottság: Bohunka Lajos közs[égi] főjegyző,⁴⁸ Szentes Rezső egyházközségi világi elnök, Bajnok Géza felügyelő-igazgató,⁴⁹ Szabó János községi bíró,⁵⁰ Holovits György törvénybíró,⁵¹ Legindi István egyházk[özségi] gondnok,⁵² A. Lengyel János templomatyja, B. Száraz János pénztárnok, Heinisch Gyula,⁵³ Szalay Pál⁵⁴ és Rassai Nándor⁵⁵ képviselőtestületi tagok. Ezen alapító oklevelet a templom benedikálása alkalmával helyeztük el a szentély burkolata alá elhelyezett üregbe. Ugyanoda helyeztük el a mai forgalomban lévő pénzermékből 1, 2, 10, 20 filléres egy d[a]r[a]b, 1, 2, 5 pengőst, valamint a templom alaprajzát.

Mikor hátatelt szívvel mondunk köszönetet a Mindenhatónak, hogy ennyire megsegítette munkánkat, buzgó lélekkel kérjük további kegyelmét az építés befejezéséhez. Áradjon a templomból a szentistváni ősi hit, Sz[en]t Imre ragyogó tisztasága, Magyarországi Sz[en]t Erzsébet irgalmas lelkiülete, Szent László lovagias bátorsága, Istenbe vetett bizalmuk s a magyar szentek közbenjárása szerezze vissza szép magyar Hazánkat. Isten óvja templomunkat, melyet trianoni szegénységünkben sok áldozattal építettünk az Ő dicsőségére abban az időben, amikor a bolsevizmus vörös lángjai pusztították az orosz, mexikói és spanyol templomok ezreit. Jézus Szíve könyörüljön rajtunk. Áldja magas Egek Ura, kiket a templomban, a szent keresztségben Egyházunk tagjává tesz, kiket a hithű életre megerősít a püspöki kézrátétel nyomán, nyerjenek bűnbocsánatot a bűnbánók, nevelje a krisztusi életre az Eucharistia, nyerjenek a szent kenetben vigaszt az életharcban elfáradtak, induljanak a szentélyből Isten gondolatai szerint boldog

37 Negyedi-Wagner Aurél (1894–1961) 1929-től az édesapjáról elnevezett rákospalotai Wágner Manó Gimnázium igazgatója egészen annak 1948. évi államosításáig.

38 Dr. Bényi Károly (1881–1942) a M. kir. Posta főigazgatója 1926-tól 1939-ig.

39 Bangha Béla, SJ (1880–1940) jezsuita szerzetes, Magyarország „sajtóapostola”, aki Dunakeszin vásárolt üdülőt a rend számára és maga is gyakran tartózkodott itt.

40 XI. Piusz pápa (1857–1939) római pápa 1922 és 1939 között.

41 Serédi Jusztinián (1884–1945) római katolikus pap, bencés szerzetes, egyházigazgató, 1927-től bíboros, 1928 és 1945 között esztergomi érsek.

42 Nagybányai Horthy Miklós, vitéz (1868–1957) Magyarország kormányzója (1920–1944).

43 Pusztaszentgyörgyi és tetélni Darányi Kálmán (1886–1939) politikus, földművelésügyi miniszter, Magyarország miniszterelnöke 1936 és 1938 között.

44 Preszly Elemér (1877–1971) ügyvéd, országgyűlési képviselő, Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye főispánja (1920, 1936–1938)

45 Pilisi Ney Géza, dr. (1876–1940) Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye főjegyzője 1930 és 1938 között.

46 Sipos István Dunakeszi község képviselő-testületének tagja volt.

47 Faludi (Fieszl) János (1893–1956) dunakeszi plébános 1935 és 1956 között.

48 Bohunka Lajos (1878–1972) Dunakeszi főjegyzője volt 1920 és 1943 között.

49 Bajnok Géza, dr. (1887–1963) tanító, kántor, a Dunakeszi Római Katolikus Elemi Iskola igazgatója 1913 és 1943 között.

50 Szabó János Dunakeszi községi bírója volt 1937 és 1944 között.

51 Holovics György 1937-ben lett a település törvénybírója, és egészen 1945-ig töltötte be ezt a funkciót.

52 Legindi István képviselő-testületi tag, közgyám 1939-ig.

53 Heinisch Gyula (1880–1943) járási kéményseprőmester, a dunakeszi Önkéntes Tűzoltó Testület elnöke.

54 Szalay Pál (1896–1981) kőműves, tervező, építész, vendéglős.

55 Rassai Nándor (1883–1951) kőműves, építőmester.

családalapításra, kiket az isteni jószág egymáshoz vezet. Gyermekeinket s ifjúságunkat, mint a boldogabb jövő reményeit vezesse e templom az áldást osztó Jézushoz. Találjon meghallgattatást az ima és a szent áldozat az élő-kért és holtakért. Szálljanak fel Hozzád a buzgó imák édes magyar Hazánkért Istenünk, ki mondottad: *„Én vagyok az Út, az igazság és élet.”* – légy erősségünk az Úton, mely a magyar Haza feltámadásához vezet, igazságunk a népek cselszövései közepette és életünk irányítója a boldog magyar s majdan örök életre. Ámen.
Kelt Dunakeszin, 1937. okt[óber] 10-én«

Aláíráások:

+ Hanauer Á[rpád]István, püspök

Dr. Széll Kálmán [49.] provicarius, dr. Vaszary Mihály alkancellár,⁵⁶ Dr. Eipel Mihály püspöki titkár, Fichtner Károly, [a] M[agyar] Loveregylet felügyelője, Ónodi Csík József, ker[ületi] esperes, Bajnok Géza iskolafelügyelő, igazgató, kántor, Legindi István, B. Száraz János, Schmidt János,⁵⁷ vitéz Kovács Ferenc, Koncsik András, Dr. Mály Dezső,⁵⁸ vitéz Szerina József, id. A. Lengyel János, Sarkadi Alajos, Fieszl János plébános, Beszenszky Imre hitoktató,⁵⁹ Vajda József esztergom egyházm[egyei] lelkész,⁶⁰ Szabó János, gróf Pejacevich Albertné, Bohunka Lajos főjegyző, Holovics György [törvény]bíró, Szabó István, Blaskó Imre, Rassai Nándor, Tóth Lajos, Bernolák Béla,⁶¹ ifj. A Lengyel János, Tarcsai István, Száraz István, Szentés Rezső, B. Száraz György, Ádány István, Heinisch Gyula, Eöry Barna,⁶² gróf Erdődy Rudolf, gróf Pejacevich Albert, dr. Horváth János főszolgabíró, dr. Szécsen Ágoston,⁶³ Lányi Ferenc MÁV főműhelyfőnök,⁶⁴ vitéz Pusztai János,⁶⁵ Tóth János jegyző, Vigh Gyula ny[ugalmazott] tábornok, Réthy József jegyző,⁶⁶ Jantszky László, Szalay Pál, Negyedi-Wagner Aurél rákospalotai gimn[ázium] igazgató

56 Vaszary Mihály, dr. (1897–1959) pápai kamarás, alkancellár, kanonok, Vaszary Kolos esztergomi érsek unokaöccse.

57 Schmidt János, ifj. (1885–1958) dunakeszi születésű kovácmester, önkéntes tűzoltó.

58 Mály Dezső, dr. (1877–?) 1910-tól 1940-ig Pest vármegye árvaszéki ülnöke, dunakeszi lakos.

59 Beszenszky Imre (1909–1951) 1936-tól hitoktató Dunakeszi-Műhelytelepen. 1938-tól a dunaharaszti Szent Imre-templomban káplán. 1943-ban Lakitelekre helyezték plébánosnak, ahol haláláig szolgált.

60 Vajda József (1912–1978) római katolikus pap, később váci segédpüspök (1969–1978).

61 Bernolák Béla (1875–?) a Ganz-Mávgaz főfelügyelője, Bernolák Nándor (1880–1951) népjóléti miniszter bátyja, dunakeszi lakos.

62 Eöry Barna tanító, Kisalagon, majd Kundházán, végül Dunakeszin.

63 Szécsen Ágoston, dr. (1880–1955) MÁV-főtanácsos, az Alagi Polgári Kör elnöke.

64 Lányi Ferenc (1883–1961) 1925-től 1944-ig a Dunakeszi MÁV Főműhely műhelyfőnöke.

65 Pusztai János, vitéz (1894–1963) 1912-től írnok volt a községkúrában, majd 1919-től aljegyző. 1953-ig dolgozott a községkúrában.

66 Réthy József (1900–1944) pénztárelőnök volt.

Ezen alapító levél mellé a napilapokból egy-egy példányt és sok fényképet helyeztem. Vajon [!] a késői utókor mily állapotban fogja azokat megtalálni?

A püspök úr négyesfogaton jött Vácról, igazán pompás látvány volt, kár, hogy egyetlen fényképfelvétel sem sikerült, a kis gép nem tudta a hosszú kiterjedést egy lencsére, illetve lemezre venni. Az autó korszakában a régi szép magyar élet egy gyönyörű formában való visszaidézésre volt ez.⁶⁷ A templomról a legjobban nyilatkozott és örült, hogy biztatása, mellyel elindított a plébánia vezetésének megbízása alkalmából – ilyen hamar valósággá lett. Sok értékes tanácsot és biztatást adott, hálás vagyok érte. [50.]”

A kibővített Szent Mihály-templom 1937-es alapítólevele

67 A püspök érkezéséről készült fényképét lásd a 18. oldalon.

